

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Факультет педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв
Кафедра дошкільної освіти

Освітня програма «Дошкільна освіта»
Спеціальність 012 Дошкільна освіта

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня «магістр»

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО-
ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

КОРОБОВОЇ АНАСТАСІЇ ЮРІЇВНИ

Науковий керівник:

Пісоцький О. П., к. психол. н., доцент кафедри
дошкільної освіти

Рецензенти:

Матвієнко С. І., к. пед. н., доцент кафедри дошкільної
освіти

Демченко Н. М., к. пед. н., доцент кафедри педагогіки,
початкової освіти та освітнього менеджменту
Ніжинського державного університету імені Миколи
Гоголя

Допущено до захисту: Протокол №7 від 28.11.2022 р.
Завідувач кафедри дошкільної освіти:

Кононко О.Л., д. псих. н., професор

Анотація. Магістерська робота *«Педагогічні умови формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку»* досліджувалася на теоретичному й емпіричному рівнях. На теоретичному рівні обґрунтована проблема естетичного виховання дітей 5-6 років, зокрема: проаналізовано стан вивчення питання особливостей естетичного виховання дітей 5-6 років у наукових дослідженнях; здійснено огляд та відповідну аналітичну роботу над джерельною базою проблеми образотворчої діяльності старших дошкільників і її потенціалу щодо виховання мистецько-творчої компетентності в умовах закладу дошкільної освіти.

Для розв'язання емпіричних завдань дослідження, створені програма та методика констатувального експерименту, уточнені компоненти, розроблені критерії та показники сформованості мистецько-творчої компетентності старших дошкільників та схарактеризовані її рівні, на основі яких були виділені й обґрунтовані педагогічні умови, розроблено програму оптимізації формування мистецько-творчої компетентності засобами образотворчої діяльності дітей 5-6 років в умовах ЗДО.

Ключові слова: естетичне виховання, образотворча діяльність, мистецько-творча компетентність дітей 5-6 років.

Annotation. The master's work "Pedagogical conditions for the formation of artistic and creative competence of preschool children" was studied at the theoretical and empirical levels. At the theoretical level, the problem of aesthetic education of children aged 5-6 years was substantiated, in particular: the state of study of the peculiarities of aesthetic education of children aged 5-6 years in scientific research was analyzed; the review and corresponding analytical work on the source base of the problem of visual activity of senior preschoolers and its potential for the education of artistic and creative competence in preschool education was carried out.

To solve the empirical tasks of the study, the program and methodology of the stating experiment were created, the components were clarified, the criteria and indicators of the formation of artistic and creative competence of senior preschoolers were developed and its levels were characterized, on the basis of which the pedagogical conditions were identified and substantiated, a program for optimizing the formation of artistic and creative competence by means of visual activity of children of 5-6 years old in the conditions of preschool education was developed.

Keywords: aesthetic education, visual activity, artistic and creative competence of children of 5-6 years old.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	8
1.1. Проблема естетичного виховання: сутність та основні напрями її наукового аналізу	8
1.2. Особливості художньо-естетичного виховання дітей 5-6 років та їх сенситивність до формування мистецько-творчої компетенції	15
1.3. Образотворча діяльність як чинник розвитку художньо-творчої компетенції дітей 5-6 років	22
Висновки до розділу 1	30
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ У ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	31
2.1. Аналіз результатів констатувального експерименту	31
2.2. Система роботи з оптимізації процесу формування у п'яти-шестирічних дітей мистецько-творчої компетентності	50
Висновки до розділу 2	66
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
ДОДАТКИ	78

ВСТУП

Актуальність теми. На сьогодні у суспільстві існує запит на особистість здатну до творчості, до неординарних і своєрідних дій. Крім того цінуються люди, які добре розуміються на мистецтві, розуміють його, здатні надавати естетичні оцінки навколишній дійсності, характеризуються сформованими естетичними почуттями та використовують у своїй життєдіяльності категорії краси, гармонії, довершеності. З'ясовано, що такі люди не просто легко адаптуються до умов суспільства, але й вносять у життя творчі елементи, розвивають мистецьку галузь.

Саме тому задля забезпечення ефективного естетичного розвитку дитини дошкільного віку здійснюється естетичне виховання, яке особливо важливим стає у віці 5-6 років, оскільки тут формується фундамент естетичних почуттів й активно формується не лише теоретичний, але й практичний мистецький досвід старших дошкільників. Естетичне виховання є важливим компонентом дошкільної галузі, який вимагає прискіпливої уваги зі сторони вихователів ЗДО та батьків вихованців.

На важливості реалізації завдань естетичного виховання щодо дітей дошкільного віку відображено у Законі «Про дошкільну освіту» та Базовому компоненті дошкільної освіти України. Зокрема у нормативно-правових документах наголошено на важливості та необхідності забезпечення художньо-естетичного розвитку дошкільників п'яти-шести років й опанування ними вміннями використовувати різні засоби та види образотворчої діяльності, що в цілому сприятиме набуттю мистецько-творчої компетентності.

Проблему естетичного виховання дітей в історичному контексті вивчали як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники, зокрема Н. Джола, Н. Ветлугіна, Т. Казакова, Т. Халєзова, В. Котляр, І. Ликова, Л. Шульга, Т. Поніманська, Г. Сухорукова та ін. Зокрема під естетичним вихованням сьогодні розуміють формування у зростаючої особистості здатності цілеспрямовано сприймати,

правильно розуміти й оцінювати красу в навколишній дійсності, у природі, праці, явищах мистецтва.

Особливої уваги у наукових дослідженнях приділено проблемі формування у дітей досвідченості у різних видах образотворчої діяльності. У цьому контексті проблему формування мистецько-творчої компетентності дітей 5-6 років досліджували Л. Виготський, В. Котляр, І. Ликова, О. Дронова, Л. Янцур, О. Половіна, А. Шевчук, О. Терещенко, Л. Шелестова, Н. Гавриш та ін. Проте питання формування мистецько-творчої компетентності дітей 5-6 років, зокрема виділення педагогічних умов організації образотворчої діяльності у сучасних умовах є нагальною потребою, що і зумовило обрання нами теми магістерської роботи: ***«Педагогічні умови формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку»***.

Мета дослідження: дослідити розвиненість у дітей 5-6 років мистецько-творчої компетентності, обґрунтувати педагогічні умови та розробити програму її оптимізації засобами образотворчої діяльності в умовах ЗДО.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати спрямованість естетичного виховання щодо дітей старшого дошкільного віку.
2. Проаналізувати педагогічний потенціал образотворчої діяльності як чинника формування мистецько-творчої компетентності дітей 5-6 років.
3. Експериментально визначити рівні та схарактеризувати розвиненість мистецько-творчої компетентності дітей 5-6 років і з'ясувати особливості впливу на неї у сім'ях вихованців та ЗДО.
4. Виділити й обґрунтувати педагогічні умови формування у дітей 5-6 років мистецько-творчої компетентності та розробити програму її оптимізації засобами образотворчої діяльності в умовах ЗДО.

Об'єкт дослідження: естетичне виховання дітей п'яти-шести років в ЗДО.

Предмет дослідження: педагогічні умови та методи формування у дітей п'яти-шести років мистецько-творчої компетентності засобами образотворчої діяльності в умовах ЗДО.

У ході проведення дослідження було використано **комплекс методів:** *теоретичні* (аналіз, синтез, класифікація, систематизація, конкретизація); *емпіричні* (Бесіди *Про мистецтво, Що зображено на картині* (розглядання картини), *Ставлення до твору мистецтва* (картини, малюнку), *Намалюй будь-що*, складання пазлів, спостереження за дітьми, бесіда з дорослими, обстеження куточку образотворчості у старшій групі ЗДО); *методи кількісної та якісної обробки даних*.

Наукова новизна і теоретична значущість дослідження полягає у тому, що *уточнено* зміст поняття «естетичне виховання»; *розширено та доповнено* зміст понять «особливості естетичного виховання дітей 5-6 років»; «мистецько-творча компетентність дітей 5-6 років», «педагогічний потенціал образотворчої діяльності»; *уточнено* критерії, показники та рівні розвиненості у дітей 5 -6 років мистецько-творчої компетентності, *створено й апробовано* методику її дослідження; *розроблено* систему роботи з оптимізації процесу формування у дітей 5-6 років мистецько-творчої компетентності засобами образотворчої діяльності в умовах ЗДО, *удосконалено* педагогічні форми та методи впливу на старших дошкільників в означеному напрямку.

Апробація результатів дослідження. Взято участь у конференціях:

1. Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку (26 жовтня 2021 р., м. Ніжин, НДУ ім. Миколи Гоголя).
2. II Звітна вузівська науково-практична конференція «Сучасна дошкільна освіта у наукових пошуках студентської молоді» (27 травня 2022 р., м. Ніжин, НДУ імені Миколи Гоголя).
3. IX Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку» (19 жовтня 2022 року, м. Ніжин, НДУ імені Миколи Гоголя)

Наукові статті:

1. Міньченко (Коробова) А. Образотворча діяльність як чинник розвитку особистісних властивостей дошкільника. *Сучасна дошкільна освіта у наукових пошуках студентської молоді: збірник наукових статей студентів спеціальності «Дошкільна освіта»* / за заг. ред. проф. О. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2022. С. 95 - 99.
2. Коробова (Міньченко) А. Ознаки самостійної образотворчої діяльності дошкільника. *Сучасна дошкільна освіта: актуальні проблеми, інноваційні пошуки: збірник статей IX Всеукраїнської науково-практичної конференції* / за заг. ред. проф. О. Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2022. С. 76 - 80.

Структура роботи: магістерська робота складається зі змісту, вступу, двох розділів із підпунктами, висновків до кожного розділу, загального висновку, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи 80 сторінок, основного тексту –70 сторінок, список використаних джерел вміщує 70 найменувань, додатків 5 на 4 сторінках.

РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ХУДОЖНЬО- ЕСТЕТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Проблема естетичного виховання: сутність та основні напрями її наукового аналізу

У науковому вжитку існує декілька понять, призначення яких полягає у розкритті суті досліджуваного явища. Власне під вихованням розуміють один із засобів цілеспрямованого формування особистості, тобто в основі процесу лежить спрямований виховний вплив на суб'єкта, метою якого є розвиток (закріплення) нагальної риси або в цілому світоглядної позиції. Зокрема М. Ярмаченко підкреслював його суспільний характер, а також вказував, що виховні завдання досягаються завдяки існуючій системі освіти й досягнутого суспільством рівня культури. Науковець наголосив, що актуальна мета цього процесу полягає у осягненні зростаючою особою універсальних цінностей людства, підґрунтям яких є гуманістичні та демократичні ціннісні орієнтації [33, с. 87]. При цьому дослідник висловив переконання, що виховання є суто педагогічною категорією.

Проте означена категорія вивчається й у психологічній науці. Так, О. Степанов наголосив, що психологічний зміст цього явища розкривається через взаємодію суб'єктів (наставника й дитини), а найбільш цінним у цьому плані, підкреслює дослідник, є феномен саморозвитку дитини, адже з його допомогою можна зрозуміти прояви індивідуальності в умовах впливу спеціально створеної виховної системи, а також виявити й закономірності становлення особи в умовах цілеспрямованого впливу на неї [50, с. 57]. При цьому автор підкреслює важливість особистісного підходу у вихованні.

У свій час Г. Костюк висловив тезу про те, що виховання буде успішним за умови, якщо особистість (вихованець) виявлятиме власну активність у ньому (тобто є суб'єктом), а педагог при цьому оптимально скеровуватиме у відповідному напрямі власні виховні впливи, одночасно буде вимогливим і виявлятиме повагу до дитини, демонструючи при цьому позитивне ставлення. За такої організації, на думку вченого, виховання призведе до досягнення намічених цілей [19, с. 181]. Отже, дослідник підкреслював важливість зустрічної активності у вихованні та визнавав його домінуючим чинником особистісного зростання, який поєднаний органічними зв'язками не лише з розвитком, але й з навчанням.

М. Бойправ, здійснивши аналіз найбільш відомих виховних концепцій сучасності, дійшла висновку, що окреслений феномен є складним процесом, перебіг якого відбувається за прямого чи опосередкованого впливу дієвих соціальних інституцій, серед яких вона вказує на сім'ї вихованців, освітні заклади (дитсадки (ЗДО), школи, громадські об'єднання, інститути, ЗМІ, мистецькі школи тощо) [34]. Разом з тим, авторка підкреслила, що виховання відбувається у ході безпосереднього обміну думок у спілкуванні між всіма його суб'єктами або у взаємодії з відповідними джерелами, до яких вона віднесла різноманітну друковану продукцію, засоби масової комунікації, а також різні інтернет ресурси. Отже, зміст виховання може варіюватися в залежності від освітньої організації, але все одно воно пов'язано з освітою.

Зважаючи на розгалуженість освітнього процесу науковці розрізняють різні напрями (види) виховання, серед яких почесне місце займає естетичне. У цьому освітньому явищі акцент зроблено на категорії, яка за своєю сутністю віднесена до естетики – галузі філософії, яка досліджує такі категорії як краса, гармонія, потворне. У цьому сенсі змістом виховання стають естетичні смаки й вподобання, які є властивими для культури суспільства. Отже, естетичне виховання розглядають як цілеспрямований процес прищеплення людині здатності оцінювати явища світу відповідно до краси, гармонії (естетичне ставлення), що розкривається у привласненні уявлень про красиве й потворне

та виявляються у сформованості вищих почуттів, а також у сприйманні та переживаннях, що складають основу естетичної культури особи [53, с. 244].

Так, В. Лозниця аналізує феномен у контексті формування особистості, розглядаючи як найбільш дієвий засіб у становленні культурної та вихованої особи. Механізм естетичного виховання дослідник пояснює через причинно-наслідковий зв'язок, який встановлюється між змістом (знання й уявлення, цінності) зумовлюють виникнення нових, більш вищих форм досвіду, які, у свою чергу, спричиняють зміни у структурі психіки людини. Разом з тим, зміст означеного феномену, на думку автора, розкривається через чотирьох основних ліній: а) усвідомлення суб'єктом сутності та функцій прекрасного, гармонії у всіх сферах буття людини; б) формування естетичних смаків, вподобань на основі ознайомлення з різними сферами, зокрема мистецтва, побуту, праці (краса праці і краса знарядь праці); в) формувати необхідність у прекрасному, гармонії, вміння відшукати гармонію у навколишньому світі; г) прищепити вміння цінувати весь спектр зовнішнього світу крізь призму естетичних категорій – краси, гармонії, а також і доцільності [25, с. 63].

У педагогічній галузі феномен, що аналізуємо, розглядається у контексті загальної теорії виховання. Так, О. Бондарчук, Л. Бондарчук вказують, що його суть полягає у перевтіленні ціннісних орієнтирів з царини гармонії у освіченість суб'єкта, його культуру. Авторки відмітили, що феномен впливає не лише на формування світогляду й афективно-почуттєвої сфери людини, а також і на фантазію, продуктивне мислення та творчість. В цілому ж естетичне виховання, на думку дослідниць, спрямовано: а) на вироблення у зростаючої особистості здатності до опанування художньої сфери; б) на становлення естетичної свідомості, вподобань, смаків, ідеалів; в) на розвиток естетичних почуттів, зокрема задоволення від сприймання чи то творення красивого, доцільного; на вироблення естетичної поведінки, вчинків [8, с. 157].

У вітчизняній психолого-педагогічній науці побутує думка, що основою естетичного виховання зростаючого індивіда є мистецтво, яке, насамперед, пов'язано з наочно-образною формою мислення й відповідно пізнанням світу

на основі вивчення образної мови мистецтва. При цьому всі без винятку дослідники дійшли згоди, що оптимальним періодом для початку відповідних впливів є дошкільний вік [7; 10; 13].

Загально відомим є факт, що у цьому періоді активно розвивається образне мислення, продуктивна уява, виникає схильність до творчих дій у пізнавальній активності. Разом з тим, доведено, що художні образи позитивно впливають на пізнавальну та почуттєву сферу дошкільників і, тим самим, викликають реакцію-відповідь малюка: емоційні переживання (морально-етичного ставлення) та розширюється діапазон пізнавальних інтересів. Загалом зміни відбуваються у розвитку, який фахівці позначили як художній, який ґрунтується на формуванні творчих здібностей у продуктивній (художній) діяльності [5; 11; 17].

У дошкільній освіті наразі вважається, що естетичне виховання а своїм характером є зорієнтованим і систематичним впливом на людину, мета якого полягає у становленні творчого та дієвого суб'єкта активності, який є здатним до сприйняття краси, має бажання до художньої (естетичної) діяльності, а також має потенціал щодо перевтілення світу. Загалом же результати цього впливу на дитину виявляються у естетичній культурі, у якій тісно між собою поєднані у єдине ціле свідомість, потреби та ставлення, практичні дії. Всі означені елементи ґрунтуються на естетичному пласті [35, с. 146]

Т. Поніманська, І. Дичківська зазначають, що результатом означеного системного процесу вважається естетичний розвиток. Його основою, на думку науковців, є розвиток свідомості дитини, а також цілеспрямованих естетичних дій, які часто позначають як художню діяльність. Міркуючи у цьому напрямі, вважатимемо, що головна мета естетичного виховання у період дошкільного дитинства – формування естетичного ставлення до світу й розвиток художньо-творчих здібностей [50]. Означене питання плідно вивчалися Н. Ветлугіною, яка довела, що це основа цікавості дітей до краси, гармонії; діти схвалюють їх прояви та намагаються не лише наслідувати, а й самостійно створювати художні продукти (Ветлугіна, 1989), що сприяє гармонії у дитячому розвитку.

Показниками естетичного розвитку вважаються: збагачення змісту афективної сфери, вдосконалення досвіду емоційних переживань, формування вищих почуттів, зростання рівня пізнавальної активності у художній сфері. Загалом на результат естетичного становлення особистості дошкільника значною мірою впливає художнє виховання й відповідна освіта. Так, зміст цього важливого напрямку полягає в оволодінні дітьми досвідом мистецького спрямування, в основу покладено знання, вміння та навички, що у свою чергу передбачає розкриття та формування здатності до художньої творчості. В цілому напрям реалізується через активну діяльність дітей, особливо старших дошкільників, мета якої полягає у формуванні відповідних художніх вмінь у галузі мистецтва – малювання, ліплення, аплікація, музично-ритмічні рухи та спів, словесна творча діяльність [1; 55; 61; 62].

Наразі говорять про художньо-естетичний розвиток дитини 5-6 років, який, за твердженням Н. Чен, зорієнтований на становлення та вдосконалення дитячих можливостей (здібностей, потенціалу) у образотворчості, основу якої складають малювання, ліплення, аплікація, художнє конструювання, які збагачують художні вміння та навички вихованців, а також сприяють їх успіху у творчому самовираженні [63, с. 5]. Разом з тим, ознаками розвиненої у естетичному плані п'яти-шестирічної дитини є: її позитивне ставлення до мистецтва в цілому та використання його засобів з метою вираження своїх знань і думок; має естетичні смаки, вподобання, елементарні художні критерії; має змогу скористатися відомими та засвоєними художніми техніками для власного самовираження; диференціює світ за критеріями краси, гармонії.

І. Ликова відмітила, що наразі суть художнього виховання розглядають як прищеплення вихованцям естетичної оцінки світу, в основі якої покладено здатність до розуміння художнього образу та можливість його самостійно створити (вміння малювати, ліпити тощо). Водночас дослідниця акцентує увагу на практичному боці використання дітьми художніх матеріалів і технік. І. Ликова, розглядаючи художню діяльність у контексті естетичної, відмічає її своєрідність, яка на її думку відображається у змісті та формах дитячої

активності, і є зорієнтованою на досягнення навколишньої дійсності, основою якої є мистецькі засоби. При цьому дослідниця наголошує, що означена дитяча художня активність є домінуючим чинником естетичного виховання стосовно дітей 5-6 років [24, с. 7]. При цьому вона додає, що саме вона утворює зміст для прищеплення малюкам основ оцінки навколишнього світу за критеріями краси та гармонії, а за своїм складом є сукупністю цілеспрямованих дій вмінь, що дозволяють відповідним чином сприйняти, зрозуміти, відтворити та перевтілити світ за допомогою образної мови.

У цьому ж контексті варто відмітити, що означена діяльність у період дошкільного дитинства за своєю сутністю є продуктивною [39, с. 104]. Саме її реалізація дозволяє дитині самостійно досягнути результату, який для неї є особистісно значущим продуктом. Разом з тим у дітей формуються вміння, які дозволяють орієнтуватися на певний зразок, з відповідними притаманними йому ознаками, наполегливо діяти, щоб досягнути мети, а також вміння задумати певний образ та обрати необхідні способи його втілення. Водночас, дослідники відмітили, що результатом таких дій стануть сформованість естетичного ставлення до світу та творчих здібностей у дітей 5-6 років.

У цьому ж контексті І. Біла зазначила, що дошкільників варто залучати до художньої діяльності (у термінології авторки – художньої праці) у побуті, оскільки, вважає дослідниця, досягнення дитиною естетики побуту, краси помешкання дозволяє їй розвинути у себе естетичні самки та вподобання, досягнути сутність прекрасного, гармонії та їх значення у житті людини. Авторка наголосила, що саме у такому випадку з'являється філософське осмислення доцільності людського буття. Вона підкреслює, що цьому сприяє саме естетична освіта, звертаючись при цьому до досвіду японської системи освіти [5, с. 46]. Отже, у естетичній освіті невід'ємною основою є художня діяльність дітей, яка, насамперед формує здатність осмислити світ.

Т. Поніманська наголошувала, що важливим напрямом естетичного становлення дошкільників є виховання мистецькими засобами, що дозволяє дітям занести красу у природне довкілля, побут, свою активність, а також

розвинути у собі різні види творчих здатностей [49, с. 289]. Також авторка підкреслювала, що означений напрям зорієнтований перш за все на розвиток почуттєвої сфери дошкільнят, оскільки витонченість і насиченість сприймання є тим механізмом, який сприяє виникненню у дітей почуття задоволеності від прекрасного, збуджує у них емоційні переживання, зокрема емоції радості, захоплення, піднесеності настрою, а також і бажання власними руками творити неймовірну красу (тобто тяжіння до творчої практики). Разом з тим, дослідниця відмічала необхідність гарної організації життєдіяльності дітей к процесі естетичного виховання, оскільки це, на її думку, налаштовує на позитивну оцінку краси, гармонії, доцільності, орієнтує на збагачення знань і умінь мистецького плану, а також стимулює до надання естетичних оцінок.

Науковці підкреслюють, що результат естетичного виховання полягає у виникненні у дітей 5-6 років особистісної готовності, зміст якої полягає у відчутті необхідності вдосконалювати предмети та явища навколишньої дійсності, а також і світ в цілому. Дослідники дійшли висновку, що саме розвинені естетичні почуття дітей дошкільного віку сприяють зростанню рівня практичного освоєння дійсності на основі засобів мистецтва та орієнтують дітей до довершеності, гармонії у власній активності [38, с. 39]. Також саме означені почуття є тією ланкою, яка об'єднує всі існуючі на сьогодні напрями виховання між собою.

Таким чином, у контексті філософського вчення, а також психолого-педагогічної теорії естетичне виховання вважається важливим напрямом у становленні особистості, мета якого полягає у формуванні вищих почуттів, які відображають позитивне ставлення особи до краси та довершеності у світі, як найбільш дієвих цінностей людського буття. Так, Г. Костюк, М. Ярмаченко, О. Бондарчук, Л. Бондарчук підкреслюють динамічність і цілеспрямованість, планомірність і суб'єктність процесу, що виявляється у художній освіченості людини та її естетичній розвиненості. Н. Ветлугіна, Т. Поніманська, І. Дичківська, І. Біла довели, що найбільш дієвим засобом художньої культури дітей 5-6 років є мистецтво та дитяча мистецька (образотворча) діяльність, які

стимулюють художньо-естетичний розвиток дошкільнят та формують у них особистісну готовність до пізнання та перетворення світу на основі притаманних йому цінностей краси та гармонії.

1.2. Особливості художньо-естетичного виховання дітей 5-6 років та їх сенситивність до формування мистецько-творчої компетенції

Узагальнення поглядів науковців на досліджувану проблему, дозволило з'ясувати, що художньо-естетичне виховання є достатньо важливим напрямом у становленні дітей 5-6 років, оскільки його здобутки відіграють значну роль у розвитку цілісної особистості, як у період дошкільного дитинства, так і в майбутніх вікових етапах. Дослідники дійшли згоди, що у цьому віці дитина є чутливою до формування у неї позитивного й усвідомленого ставлення до подій, які відбуваються навколо неї у світі. Означену сенситивність забезпечує прискорений розвиток почуттєвої сфери, де важливу роль відіграють вищі почуття, насамперед, естетичні. Власне переживання почуттів гармонії, довершеності є своєрідним відображенням ставлення дитини до подій і явищ світу, яке містить у собі оцінку міри задоволеності потреб і бажань.

Науковці відмічають, що у віці від п'яти до шести-семи років у дитини відбуваються значущі зміни, пов'язані з особистісним становленням: пізнання стає більш осмисленим, стрімко відбувається соціалізація. Означені зрушення пов'язують із самостійністю мислення, допитливістю та прагненням до пошукових дій. Разом з тим з'являються зовсім нові риси й властивості, які впливають на поведінку [26; 27; 28].

Загалом дослідники вказують на існування у цьому віковому діапазоні наступних ліній розвитку психічного: а) особистісне становлення, що виявляється у зростанні самосвідомості, у виникненні інтересу до певної діяльності, у наданні оцінці власній поведінці та вчинкам; ускладнюється емоційне життя, яке стає більш різноманітним і насиченим, достатньо стрімко виникають диференційовані почуття; б) збагачується зміст діяльності, а також

виникають нові її види, що дозволяє усвідомити структуру будь якої форми активності (мета мотиви, дії, результати); крім того формуються важливі особистісні якості, здібності, вольові дії, довільність поведінки; в) має місце насичений пізнавальний розвиток, вдосконалюється мовлення, засвоюються основні сенсорні еталони (колір, форма, величина, простір, час), зростають можливості пам'яті, уваги, виникає продуктивна уява, формується інтелект [29].

Ще важливою ознакою цього періоду розвитку є виникнення образного мислення, з'являється підґрунтя словесного, має місце символічний контент свідомості, що в цілому дозволяє дитині опанувати будь-яку мову символів. Саме тому ще у другій половині 20 ст. було встановлено, що саме шостий рік життя є найбільш оптимальним у плані художньо-естетичного розвитку дітей, прищеплення естетичних цінностей, виховання естетичного ставлення до буття. При цьому наголошено, що саме ставлення, яке формується до світу наприкінці дошкільного віку, є у подальшому підґрунтям світогляду та найбільш вагомим рис особистості [22; 23].

У сучасних дослідження встановлено, що від п'яти до шести-семи років розпочинають формуватися особистісні властивості, які становлять каркас художньо-естетичного розвитку. При цьому міцність цієї основи зберігається упродовж тривалого часу. Зокрема: дитина 5-6 років остаточно засвоює сенсорні еталони, що дозволяє їй якісно диференціювати вхідну інформацію; зміст творчої діяльності доповнюється новими елементами та розширюються межі дитячої творчості; відбувається активне опанування образною мовою мистецтва, що дозволяє більш ефективно взаємодіяти зі світом, досліджувати його особливості [6; 18; 20].

За твердженням фахівців п'яти-шестирічна дитина є надто чутливою до природних і соціальних явищ і подій, виявляє надзвичайну міру активності у пізнанні дійсності та утворенні власного внутрішнього світу, а також у процесі самотворення. У цьому відрізку часу організм дошкільника є надзвичайно рухливим і, водночас, пластичним, а тому особистість виявляє готовність до

змін, тобто виявляє максимальну динаміку у розвитку. Означені властивості пов'язують з процесами, які відбуваються на фізіологічному рівні не у корі великих півкуль, а в інших мозкових структурах, що сприяє проявам у дітей 5-6 років вразливості, безпосередності, а також емоційності. Разом з тим малюк є нездатним до проявів самоаналізу, але з розвитком мозку, опановує вказану функцію свідомості. Обмеженість досвіду, відсутність низки наукових понять складає основу схильності старших дошкільників до уявного світу, до ігрової діяльності, на відміну від дорослих. Проте науковці стверджують, що такі особливості не вказують на те, що дорослий є більш розумним у порівнянні з малюком, або внутрішній світ менш розвинений, ніж у дитини. Основа цих відмінностей якісно інший склад психіки у дорослих і дошкільників, що і є підґрунтям своєрідності пізнавальних дій і поведінки дітей 5-6 років [27; 31].

Також відбуваються значущі зміни у дієво-практичній сфері старшого дошкільника, яка вдосконалюється у процесі творчої активності, що носить незалежний характер. При цьому найбільш поширеними формами самостійної творчості є: ігрова діяльність, яка містить у собі різного роду театралізовані заходи; танці та їх постановка; образотворча діяльність, яка містить у собі різного роду художню активність (малювання, ліплення, аплікація тощо); художня праця; декламування віршів, розучування пісень тощо. Тобто все те, що вважається найбільш дієвими засобами художньо-естетичного розвитку, які, за вмілого педагогічного керівництва вихователя, набувають ознак чинників цілеспрямованого виховного впливу [56; 70].

Період від п'яти до семи років відрізняється розвитком здібностей до образотворчої діяльності, вдосконаленням продуктивної уяви, появою нового типу мислення – художнього, що дозволяє створювати сюжетні та декоративні роботи (композиції). У цьому віці диференціюються дитячі вподобання, що є наслідком впливу інтересів та здібностей: малювання або графіка, живопис або ліплення та ін. Кардинальні зміни відбуваються у сприйманні, яке все більш стає осмисленим, що дозволяє дитині 5-6 років детально розглядати предмет, визначати його сутнісні ознаки. Разом з тим, з'являються можливості

впорядкувати набутий досвід, систематизувати наявні знання, що дозволяє вдосконалити процес пізнавальної діяльності, що виявляється, насамперед, у структурі предмету, який є або був об'єктом пізнання та у самому образі [52].

Поступово діти вдосконалюють вміння втілювати задум у певний образ, можуть самостійно скомпонувати всі його частини, відобразити у виробі всі ознаки реального предмету: форму, особливості будови, колір, розміщення у просторі, а також передати свої враження. Все перелічене відображає творчу активність дітей 5-6 років, а також і процес вправлення у творчості. Саме у такий спосіб дошкільник долає необхідні етапи творчості, розпочинаючи з найбільш простого відтворення предмету до найбільш складних самостійних дій з втілення власного задуму у певному витворі мистецтва. Власне цей дитячий витвір і відображає знання та враження дітей про об'єкт [56]; [69].

Наприкінці дошкільного дитинства стають можливими естетичні переживання, найбільш прості почуття та стани пов'язані з красою (нова красива іграшка, подарунок, виготовлена самостійно декоративна прикраса). У цьому періоді дорослі мають постійно звертати увагу дітей 5-6 років на найбільш виразні естетичні ознаки предметів і явищ, які потрапляють дітям на очі, приваблюють. Означені емоційні хвилювання напочатку є наслідком наслідування та проявами співчуття до дорослих, які спілкуються з дітьми щодо естетичних ознак у побуті, природі, світі. Тому фахівці наголошують, що поряд з дитиною 5-6 років мають постійно знаходитися предмети з яскраво вираженою естетичною цінністю [72].

Фахівці педагогічної галузі наголосили, що власне процес естетичного виховання має ґрунтуватися на прискіпливому підборі предметів, найпершими ознаками яких є чистота та охайність. Не менш важливим атрибутом є картини та інші витвори мистецтва, які вабитимуть дитину своїм змістом, яскравими кольорами та композицією. Також важливу роль відіграють твори народного декоративно-ужиткового мистецтва, які прищеплюють дітям художньо-естетичні смаки, вподобання, а також формують бажання займатися художньою працею. Не менш дієвим засобом у цьому відношенні є дитяча література,

основу якої становлять оповідання, казки, билини, які стимулюють дитячу фантазію, сприяють розвитку продуктивної уяви [41, с. 5].

Основне призначення означених засобів – мотивація дітей 5-6 років до виконання творчої діяльності, яка викликає у них цікавість. При цьому фахівці є однастайними у тому, що тут є важливим не сам процес вправлення, а саме бажання сприймати красу, бачити її прояви та намагання самостійно створити витвір мистецтва власними руками або долучитися до процесу. У цьому сенсі освіта за художньо-естетичним напрямом у ЗДО поєднує у собі формування як художніх, так і естетичних почуттів, чому сприяють проведення музичних занять, читання художньої літератури, використання образотворчості, а також і інших видів творчої діяльності.

Оскільки прищеплення дітям початкового емоційного ставлення (оцінки краси), а також художніх вподобань і смаків відбувається у грі, доцільно використовувати художні іграшки, вплив яких на художньо-естетичний розвиток дітей 5-6 років складно недооцінити. Зокрема у нагоді стануть різні свищики, сопілки, мотрійки, а також іграшки-саморобки.

Важливу роль у художньо-естетичному вихованні відіграє особистість вихователя [45, с. 47]. Так, його діяльність, яка орієнтована на підкреслення краси та довершеності предметів культури, навколишнього світу знаходить емоційний відгук у дітей, сприяє появі зацікавленості, утворенню естетичних вподобань у дітей 5-6 років, а приклад творчих дій надихає до прояву активності у створенні красивих виробів, творів мистецтва. Тому педагогічна діяльність у цьому напрямі має у своїй основі ретельний підбір освітніх завдань, які поступово насичуються, стають складнішими, що дозволяє цілеспрямовано прищеплювати дітям погляди красиве, знання про прекрасне, гармонію, формувати основи та вдосконалювати естетичне сприймання, вирізнення прекрасного на картинах та інших мистецьких творах, стимулювати старших дошкільників до творчості.

При цьому важливим видається й інший бік художньо-естетичного виховання: активність дитини, прояви її суб'єктності. Так, діти 5-6 років у

цьому напрямі мають опанувати та розвинути у собі здатність сприймати та розуміти різноманітні форми, поєднання звуків (мелодію її гармонію), спектр кольорів, фарб у цілісному зображенні (малюнок, картина) та виражати до цих явищ естетичне ставлення, позитивно оцінювати мистецькі твори та власноруч виготовлені іграшки, прикраси, створені малюнки, вироби.

Отже, художньо-естетичний розвиток дітей 5-6 років є цілеспрямованим зі сторони дорослих, які, використовуючи мистецькі засоби, впливають на дитячу емоційно-почуттєву сферу і тим самим формують: естетичні смаки й вподобання, вищі (естетичні) почуття, захопленість мистецтвом (любов до нього); здатність до сприймання й розуміння художніх образів; схильність до отримання задоволення від творів мистецтва; художні здібності, які дозволять проявляти творчість у різних видах художньо-естетичної діяльності.

Варто відмітити: прищеплення дітям 5-6 років позитивного ставлення до царини прекрасного у художньо-естетичному вихованні, чинить вплив і на інші сторони особистості старшого дошкільника. Зокрема дослідниками було відмічено внесок у морально-етичний розвиток, що виявлялося у прищепленні моральності, збагаченню та розширенню знань про світ, про суспільство, про природне довкілля, про найбільш актуальні цінності й ціннісні орієнтири. Крім того заняття творчістю, пошукова активність впливають на розвиток уяви та мислення (пізнавальна сфера), а також на виникнення волевих якостей (наполегливості, організованості) на становлення довільності дій і поведінки (дієво-практична сфера) дитини [47].

Ще один аспект у розвитку дитини 5-6 років, на який варто звернути увагу, полягає у тому, що з'являється в особистісному плані утворення, яке відображає дитяче прагнення до визнання та схвалення з боку дорослих. Як зазначають дослідники означена властивість є підґрунтям для виникнення у подальшому мотивації успіху, цілеспрямованості, самостійності і почуття гідності. Окрім того означене утворення є важливим у плані розвитку почуття обов'язку та відповідальності.

Для дитини у цьому відношенні характерним є дієве прагнення отримати схвалення, що стимулює її до виявлення активності у діяльності, до створення значущих продуктів. На основі оцінок дорослих у дітей 5-6 років з'являється почуття собівартості, що свідчить про формування самооцінки. Загалом же означені тенденції у поведінці дітей свідчать про те, що у дошкільників існує сенситивний період для розвитку потреби в успіху, яка у майбутньому сприятиме досягненню успішності у всіх без винятку видах діяльності, зокрема у навчальній і професійній, також у праці.

Ще однією з важливих ознак художньо-естетичного розвитку дітей 5-6 років є їх прагнення проводити експерименти, зокрема у образотворчості. Це виявляється у використанні різного роду технік (сукупність шляхів і прийомів використання різних зображальних засобів, приладів, інструментарію для створення зображень), що призводить до включення механізмів активізації та розвитку художніх здібностей [37, с. 105].

У цьому відношенні варто звернутися до державного стандарту у галузі дошкільної освіти (БКДО), який орієнтує педагогів і батьків на формування мистецько-творчої компетентності дітей 5-6 років, основу якої становить а) проста освіченість малюків у різних видах мистецтва; б) в цілому позитивне ставлення до образотворчості, зокрема художньо-продуктивної, музичної, театральної, а також до художньої діяльності; в) тяжіння до мистецтва, художньої культури, бажання творити [1, с. 22].

Таким чином, основна спрямованість естетичного виховання дітей 5-6 років полягає у орієнтуванні дорослих на необхідність формування мистецько-творчої компетенції. Її суть – освіченість старших дошкільників у різних видах мистецтва, позитивне ставлення до художньої діяльності, наполегливість у бажанні долучитися до образотворчості, отримувати від споглядання мистецьких творів задоволення. У віці п'яти-шести років спостерігається певна сенситивність до формування цієї компетентності, що підкреслюється ознаками художньо-естетичного виховання, яке: а) ґрунтується на стрімкому сенсорному розвитку малят; б) зорієнтоване на готовність дітей 5-6 років до засвоєння

художньо-естетичних переживань; в) органічно поєднано з іншими виховними напрямками, зокрема моральним, розумовим, трудовим і виконує інтегративну функцію; г) характеризується активністю у збагаченні художньо-естетичного досвіду малят, поповненні його знаннями та уявленнями; проявляється у продуктивній спрямованості художньо-творчої діяльності; д) передбачає активне використання засобів образотворчості.

1.3. Образотворча діяльність як чинник розвитку художньо-творчої компетенції дітей 5-6 років

Сучасна дошкільна освіта спрямовує фахівців-практиків на реалізацію в освітньому процесі діяльнісного й компетентнісного підходів. Так, у БКДО зафіксовано, що однією з основних компетенцій дитини 5-6 років є мистецько-творча [1, с. 21], яка насамперед орієнтована на суб'єктність вихованця. При цьому низка дослідників галузі дошкільля відмітила позитивний вплив на означену компетентність мистецтва, зокрема образотворчого, для якого притаманний художньо-образний спосіб відображення світу. При цьому цей вид мистецтва чинить вплив не лише на емоційну складову особистості, але й на почуттєву, пізнавальну та дієво практичну сфери. Зокрема, образотворче мистецтво спрямовує зростаючого суб'єкта на вироблення вмінь сприймати світ з позицій естетичних цінностей, перетворювати його й при цьому робити посильний внесок (самовиражатися) у художні образи, які він створює. Так, О. Половіна підкреслила, що вихователь має забезпечити набуття дитиною до п'яти-шестирічного віку емоційно-естетичного досвіду, використовуючи при цьому різні мистецькі засоби [45, с. 45].

Найбільш цікавою для дітей є образотворча діяльність, що є окремим видом творчості і водночас художньо-естетичною формою дитячої активності. За переконанням І. Ликової, означена діяльність по важливості, з точки зору дітей 5-6 років, поступається лише ігровій діяльності. При цьому авторка звертає увагу на ту особливість, що дошкільники однаково люблять малювати

(як фарбами, так і олівцями), ліпити, використовуючи при цьому глину, солоне тісто, пластилін, виготовляють красиві вироби з різного роду покидькового матеріалу. І. Ликова підкреслила, що для дітей – своєрідний спосіб освоєння дійсності, який спонтанна активність, що дозволяє зрозуміти себе та віднайти своє місце серед цієї дійсності. Разом з тим, авторка вважає за потрібне зайвий раз наголосити, що образотворчість вдосконалює дитячу моторику, розвиває мислення та продуктивну уяву збагачує емоційну сферу, формує естетичне ставлення до навколишнього світу [24, с. 11].

Образотворча діяльність за своєю сутністю спрямована на побудову моделі певного явища, а також на його втілення у художній образ. Фахівці у галузі методики навчання зазначили, що у віці 5-6 році образотворчість розгортається за трьома лініями: а) відбуваються зміни у ставленні до малюків до результату (малюнку, ліпного чи аплікаційного виробу); б) формується здатність правильно передавати у зображенні пропорційні відношення та пов'язувати його зі світом; в) вдосконалюється вміння розуміти зміст малюнку (виробу) та вірно його інтерпретувати. основними складниками і, водночас, окремими видами вважаються малювання, аплікація, ліплення та художнє конструювання. Їх спільною рисою є відображення навколишнього світу на основі образної мови.

Разом з тим, кожен зі складників образотворчості характеризується своїми власними специфічними відмінностями, як дозволяють дітям 5-6 років передавати емоційні враження від об'єктів навколишнього світу, беручи за основу ті чи інші зображальні засоби. Зокрема малювання (предметне, сюжетне, декоративне) дозволяє дошкільникам втілювати образи на площині, використовуючи лінії, штрихи, колір, композицію. У методиці воно одночасно розглядається і як освітня технологія і як окремий вид художньої діяльності. Дослідники визначили, що під час створення малюнку у дітей 5-6 років виникає відповідне ставлення до образу (змісту зображення), адже тут виявляються і почуття; подібне позитивне відношення мають місце й під час розглядання

малюнку (картини). Почуття, які виникають у цей момент є такими ж, як і під час сприйняття реального об'єкту [23, с. 105].

При цьому художньо-творчі здібності, їх розвиток і формування у малюванні залежать від міри захопленості цією діяльністю дитиною, а також від індивідуальності малюка (задатки, хист). Так, вагоме значення для дітей 5-6 років мають заняття з декоративного малювання, на яких вони незалежно (самостійно) від дорослих створюють візерунки, ознайомившись при цьому з творами декоративно-прикладного характеру .

Аплікація як вид і технологія образотворчості передбачає створення площинних художніх образів, проте вони, на відміну від малювання, різняться більшою мірою узагальненості. Також її відмінними ознаками вважаються силуетність і монотонність (недиференційованість) кольору. Вона поділяється на предметну, сюжетну, а також і на декоративну. Як освітня технологія та один з видів декоративно-прикладного мистецтва, аплікація характеризується впливом на уяву та сприймання, на творчу активність п'яти-шестирічних дошкільників. Розвиває здатності до почуття форми та вдосконалює окомір. У ході опанування аплікацією діти використовують різний матеріал, засвоюють такі техніки як наклеювання, вирізання, обривання, колаж, а також основи створення сюжетної аплікації [39].

Своєрідним видом образотворчості є ліплення, суть якого полягає у створенні художніх тривимірних образів, тобто таких, що мають об'єм. При цьому основним виражальним засобом є пластика (форма предмету). З метою створення виробів у ліпленні використовують переважно наступні пластичні матеріали: глина, солоне тісто, пластилін. Значно рідше використовують віск, а також гіпс. Підвидами цієї дитячої діяльності є предметне, декоративне (як правило виготовлення декоративних пластин) та сюжетне ліплення. У дітей 5-6 років формують вміння використовувати у ході побудови ліпних поробок конструктивний, пластичний та змішаний шляхи. Їх призначення – створення конструкцій і рельєфних зображень . Вміння, які формуються у ліпленні, є вагомим підґрунтям для розвитку конструктивних здібностей, просторового

інтелекту, фантазії, але основне їх призначення – сприяння самовираженню, утвердження самобутності [29].

Конструювання, як окремий вид художньої діяльності дітей 5-6 років, полягає у створенні конструкцій, використовуючи при цьому різні матеріали. Його основу складають конструктивно-технічні вміння, здатності доволіно розглядати та аналізувати будову об'єктів (предметів), а також порівнювати, узагальнювати і, саме головне, мислити творчо та створювати художнього змісту конструкції. Тим самим у старших дошкільників розвивається естетичне ставлення до дійсності, відчувати та помічати прекрасне у світі (поєднання кольорів, гармонія у природі). Розрізняють конструювання кількох видів: а) з будівельного матеріалу; б) з деталей спеціальних конструкторів; в) з природного матеріалу; г) з паперу. Власне останні два види, на думку фахівців, утворюють саме художнє конструювання, оскільки їх результатом є естетично оформлені вироби, у яких втілено художні образи. У старшій групі ЗДО процес конструювання відбувається за зразком, за умовами та за власним задумом, що вказує на зростання дитячої самостійності [43, с. 7].

Останнім часом у образотворчу діяльність дітей 5-6 років в умовах ЗДО вводять освітні технології, які покликані підвищити ефективність мистецько-творчого розвитку особистості. Зокрема це стосується ігрової технології. На думку дослідників, її використання у контексті образотворчості дозволяє підтримувати та видозмінювати художньо-естетичний зміст занять. З цією метою додають у процес навчання проблемні ситуації, дослідницькі дії, які вважаються достатньо насиченими у емоційному плані. Все це у сукупності значно активізує процеси продуктивної уяви, прояви інтуїції у створенні образів, виявлення ініціативи під час творчого процесу.

Чільне місце останнім часом надається й використанню нетрадиційних технік для створення різноманітних зображень. Насамперед, це стосується власне малювання. Зокрема О. Дронова, Л. Янцур, І. Ликова та ін. відмітили, що ознайомлення дітей з техніками штампування, лесування, плямографії монотипії, малювання долоньками, нитками, за допомогою трафаретів суттєво

розширює здатності дітей 5-6 років до створення виразних творів (малюнків), сприяє розширенню знань дітей про засоби виразності та їх втілення у своїх роботах [29].

Разом з тим, активно у освітньому процесі ЗДО використовуються власне методики навчання образотворчої діяльності, які орієнтовані, у першу чергу, на формування естетичного ставлення до навколишнього світу. Так, до цього переліку можна віднести методики: О. Дронової, В. Котляра, І. Ликової, Т. Комарової, Г. Сухорукової, О. Половіної та ін. (методика образотворчої діяльності); Л. Янцур, О. Дроботій, М. Кривоніс та ін. (малювання на основі нетрадиційних технік); ознайомлення дітей з живописом, картинами, конструювання з паперу (Л. Парамонова та ін.).

Основний принцип навчання дошкільників образотворчій діяльності – використання наочності. З цією метою використовуються натура, зразок, репродукції картин у освітньому процесі. Зокрема використання натури для дітей 5-6 років передбачає пояснення способів дій та їх кінцевий результат. Як правило демонстрація прийомів малювання, ліплення, аплікації відсутня, а тому натура може використовуватися на різних етапах заняття: на початку для постановки мети, на основному для уточнення сутності прийому, на заключному для оцінки досягнутого дітьми результату. Виключення при цьому становлять прийоми, які вперше використовуються у навчанні [20] ;[26].

Картини або їх репродукції на занятті спрямовані на два аспекти: а) уточнення знань і уявлень дітей 5-6 років про предмет чи явище, яке вони будуть зображати; б) ознайомлення з певними прийомами роботи. Отже, картину не можна дозволяти дітям копіювати, оскільки її спрямування – це допомога у систематизації мистецького досвіду дітей, у усвідомленні мети роботи, формування задуму та активування всіх особистісних вмінь для зображення певного явища [64, с. 13].

При цьому можна скористатися відразу кількома картинами, щоб діти 5-6 років мали змогу порівняти використання творцями одного й того ж художнього прийому. Розглядаючи саму картину старші дошкільники мають

змогу помічати певні відтінки кольорів, з'ясовують яким чином можна урізноманітнити сюжет, як поєднати свій досвід і враження у художньому образі. Подібним чином використовується педагогом і зразок у старшій групі дошкільного закладу.

Так, стовідсоткове копіювання можливе лише у тому випадку, діти старшого дошкільного віку вперше використовують техніку, прийом чи спосіб для створення малюнку чи виробу. У більшості ж випадків зразок потрібен для формулювання освітніх завдань. Зокрема, перед тим як діти розпочнуть малювання візерунків буде доцільно показати їм декілька візерунків для зразка, при цьому не пояснювати як це виконувати, оскільки п'яти-шестирічні діти мають досвід створення таких зображень (знають, які кольори потрібно обирати, як скомпонувати елементи між собою). Отже, дітям варто залишити простір для виявлення творчих і самостійних дій [66, с. 185].

Досить активно у образотворчій діяльності використовують художні твори, що фахівцями пояснюється суттєвим розширенням тем для дитячих малюнків, а також стимулюванням проявів індивідуальних особливостей, які стимулюють внесення творчих елементів. Так, літературні твори дозволяють отримати вичерпні відомості про об'єкт (предмет), його властивості, характерні особливості його будови, складових частин і, водночас, залишають простір для фантазії, дитячої вигадки. У цьому випадку художні образи (які є словесними) допомагають дитині з творчим задумом [72, с. 21].

Тому вихователь, читаючи дітям твір, опосередковано сприяє тому, що старші дошкільники виділяють з загального контексту ту подію, персонаж, які найбільше на нього вплинули, вразили. Також варто розділити сам твір на декілька епізодів, обговорити головних дійових осіб, схарактеризувати їх разом з вихованцями, з'ясувати за допомогою запитань головні сюжетні лінії. Після цього визначаються можливі варіанти художньої діяльності: або малюнок, або створення аплікація, або ліплення. Вибір самого епізоду, який зображуватиметься діти визначають самостійно або ж за невеликої підказки з

боку вихователя. При цьому сам процес дитячої мистецької творчості у 5-6 років має бути повністю самостійним [71, с. 29].

Варто відмітити, що діти 5-6 років здатні більш-менш адекватно оцінити власний художній витвір самостійно або ж за допомогою навідних запитань дорослих. Такі дії стають можливими завдяки тим знанням і уявленням, які вже мають у своєму розпорядженні діти або завдяки наданій у розпорядження дитині натури. Окрім того, свою самооцінку старші дошкільники здатні обґрунтувати, використавши знання про естетичні особливості предметів і явищ та про мистецькі способи їх створення.

Ще важливим моментом у методиці навчання є диференціація завдань, залежно від індивідуальних можливостей дитини. Зокрема, по відношенню до тих дошкільників, які з легкістю засвоюють необхідний обсяг досвіду мають висуватися більші вимоги, ніж до тих, хто досягає мети більшою мірою наполегливої роботи. Потрібно також вдало поєднувати заохочення із зауваженнями, оскільки перенасичення одним із способів стимулювання творчої діяльності буде перешкоджати продуктивним художнім діям [20].

Позитивно впливає на формування у дітей 5-6 років мистецького досвіду й естетичного ставлення до світу колективне виконання сюжетних композицій у аплікації, малюванні, що вимагає узгодженості дій при досягненні мети. Також як варіант, можна надати дітям зобразити на малюнках різні епізоди конкретного літературного твору, а потім створити колаж або своєрідну книгу, підкресливши при цьому естетичну спрямованість сумісного продукту та мистецькі вміння кожного з учасників, які у даному випадку відображають і результат особистісного зростання у образотворчій діяльності.

Таким чином, образотворча діяльність – це художня активність дітей, яка різниться за мистецькими діями та змістом і є спрямованою на досягнення творчого результату (малюнку, виробу тощо), що підкреслює її продуктивний характер. Як найбільш розповсюджений художній засіб розглядається науковцями у якості вагомого чинника мистецько-творчої компетенції дітей 5-6 років. Зокрема педагогічний потенціал образотворчої діяльності у цьому

напрямі забезпечується можливостями педагога використовувати цілий спектр продуктивних видів діяльності: малювання, ліплення, аплікацію, конструювання. За умови вмілого володіння методикою, вдало враховувати індивідуальні уподобання, естетичні смаки дитини, її схильності до певного виду образотворчості, збагачувати мистецький досвід дитини, поєднувати різні методи та прийоми навчання, використовуючи різні освітні технології. Уміле оперування різними зображальними засобами сприятиме оволодінню дітьми різними художніми вміннями, розвиватиме їх мистецький потенціал, формуватиме їх освіченість у художній діяльності.

Висновки до розділу 1

Естетичне виховання є важливим напрямом у становленні особистості, мета якого полягає у формуванні вищих почуттів, які відображають позитивне ставлення особи до краси та довершеності у світі, як найбільш дієвих цінностей людського буття. Так, Г. Костюк, М. Ярмаченко, О. Бондарчук, Л. Бондарчук підкреслюють динамічність і цілеспрямованість, планомірність і суб'єктність процесу, що виявляється у художній освіченості людини та її естетичній розвиненості. Н. Ветлугіна, Т. Поніманська, І. Дичківська, І. Біла довели, що найбільш дієвим засобом художньої культури дітей 5-6 років є мистецтво та дитяча мистецька (образотворча) діяльність.

Естетичне виховання дітей 5-6 років орієнтує дорослих на формування мистецько-творчої компетенції дітей 5-6 років. Її суть – освіченість старших дошкільників у різних видах мистецтва, позитивне ставлення до художньої діяльності, напористість у бажанні долучитися до образотворчості, отримувати від споглядання мистецьких творів задоволення. У віці п'яти-шести років спостерігається певна сенситивність до формування цієї компетентності, що підкреслюється ознаками художньо-естетичного виховання.

Образотворча діяльність є діяльністю, яка спрямована на досягнення творчого результату (малюнку, виробу тощо), що підкреслює її продуктивний характер; це художній засіб, який є вагомим чинником мистецько-творчої компетенції дітей 5-6 років. Педагогічний потенціал образотворчої діяльності забезпечується використанням цілого спектру продуктивних видів діяльності, а за вмілого використання методики, дозволяє враховувати індивідуальні уподобання, естетичні смаки дитини, її схильності до певного виду образотворчості, збагачувати її мистецький досвід, поєднувати різні методи та прийоми навчання, використовуючи різні освітні технології. Вдале оперування різними зображальними засобами сприятиме оволодінню дітьми різними художніми вміннями, розвиватиме їх мистецький потенціал у художній діяльності.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ У ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Аналіз результатів констатувального експерименту

На попередньому етапі дослідження було проведено аналіз проблеми формування мистецько-творчої компетентності дітей 5-6 років. З'ясовано, що під даним феноменом розуміють здатність дітей розуміти сферу мистецтва та проявляти творчість у художньо-естетичній діяльності; це освіченість п'яти-шестирічних дошкільників у різних видах мистецтва, їх позитивне ставлення до художньої діяльності, виявлення бажання долучитися до образотворчості, демонстрування наполегливості у її виконанні, отримання насолоди від споглядання мистецьких творів.

Разом з тим було виявлено, що вік від 5 до 6 років є сенситивним для формування означеної здатності, що потребує більш пильної уваги до сфери образотворчості, яка вважається дослідниками найбільш дієвим чинником розвитку мистецько-творчої компетентності у цей період. Проте більшість фахівців у галузі дитячої образотворчості вважають, що її прояви залежать від рівня опанування дітьми цієї діяльності. Тому на цьому етапі дослідження нами було здійснено емпіричне дослідження даної компетенції.

Нами було організовано проведення *констатувального експерименту*, *мета* якого полягала емпіричному вивченні особливостей і рівня розвиненості мистецько-творчої компетенції дітей 5-6 років у художньо-естетичній діяльності (одним із видів якої є образотворча) та з'ясувати ті виховані впливи, які здійснюють батьки та вихователі на формування означеної компетенції.

З огляду на поставлену мету були сформульовані дослідницькі завдання:

1. Уточнити складники, критерії та показники досліджуваного явища щодо дітей 5-6 років.
2. Укласти комплексну методику констатувального експерименту, шляхом підбору та модифікації методів дослідження дошкільників п'яти-шести років і дорослих.
3. Укомплектувати вибірку досліджуваних і реалізувати практично методику дослідження мистецько-творчої компетентності дітей 5-6 років.
4. Виділити й схарактеризувати рівні розвиненості феномену у старших дошкільників і визначити ефективність впливу сім'ї та закладу освіти на формування досліджувану компетентність.

Варто відмітити, що експеримент відбувався у кілька етапів. Зокрема мали місце підготовчий, основний та підсумковий. Зокрема на першому етапі (*підготовчому*) проводилася наступна робота: уточнювали складники, критерії та показники мистецько-творчої компетентності дітей 5-6 років; здійснювали пошук необхідних методів для вивчення феномену у дітей та впливів на нього з боку дорослих. На другому етапі (*основному*) утворено вибірку досліджуваних і реалізовано на практиці методику констатувального експерименту. На третьому етапі опрацьовано отримані результати, виділено та схарактеризовано рівні розвиненості мистецько-творчої компетентності дітей 5-6 років у образотворчій діяльності, визначено ефективність виховних впливів систем суспільного та сімейного виховання у цьому напрямі.

Розглянемо детально зміст проведеної роботи на кожному з етапів. Так, опрацювавши БКДО, чинні програми розвитку та виховання у дошкільній галузі, авторські концепції образотворчої діяльності уточнили компонентний склад мистецько-творчої компетентності та її критерії з показниками. Узагальнивши результати аналізу, з'ясували, що основними компонентами досліджуваного явища є: *пізнавальний, емоційно-чуттєвий і практичний*. У відповідності з цими показниками були виділені критерії та показники даної компетентності у дітей 5-6 років. Зокрема до критеріїв нами були віднесені:

адекватність у сприйнятті мистецьких творів; виразність ставлення до творів мистецтва і власної образотворчої діяльності; оригінальні дії у створенні втіленні художніх образів в образотворчості. Вказані критерії представлені разом з показниками у таблиці 2.1., яка подана нижче.

Таблиця 2.1.

**Критерії та показники розвиненості мистецько-творчої компетентності
п'яти-шестирічних дітей**

Критерії	Показники
<i>адекватність у сприйнятті мистецьких творів</i>	розрізняє різні види образотворчого мистецтва; розуміє які матеріали були взяті для малюнку, виробу, аплікації; знає як замінити зображальні засоби; розрізняє художні образи у живописних творах, аналізує їх, порівнює; розрізняє відтінки кольорів; здатен визначити місце, час зображеної події, зрозуміти, що хотів зобразити художник;
<i>виразність ставлення до творів мистецтва і власної образотворчої діяльності</i>	розуміє, що твір живопису зумовлює виникнення різних емоцій: радості, піднесеності, смутку; захоплюється мистецькими творами, цікавиться їх змістом і зображальними матеріалами; здатен оцінити мистецький твір (картину, виріб тощо) і власний малюнок, виріб, аплікацію; демонструє виразне ставлення до творів мистецтва;
<i>оригінальні дії у створенні втіленні художніх образів в образотворчості</i>	здатен сам втілити художній образ на малюнку; вдало дібрати кольорову гаму, передати настрій; може удосконалити як свою роботу так і роботи однолітків; художні образи для втілення обирає самостійно; завжди досягає результату, який має неординарні творчі ознаки

Надані у таблиці 2.1. критерії та показники нами було виділені самостійно на основі аналізу нормативних, наукових і методичних джерел. Послідуючі дії на підготовчому етапі полягали у пошуку та наповненні відповідними методами методики дослідження.

Підбір і створення діагностичного інструментарію було здійснено у відповідності до поставленої мети констатувального експерименту. Водночас,

підґрунтям для нього стали компоненти, критерії та показники явища, яке досліджувалося. Зокрема, нами було використано наступні методи: Бесіда № 1 *Про мистецтво*, Бесіда № 2 *Що зображено на картині* (розглядання картини), Бесіда № 3 *Ставлення до твору мистецтва* (картини, малюнку), *Намалюй будь-що*, складання пазлів (*Дюймовочка і ластівка*), спостереження за дітьми. Всі перелічені методи спрямовані на вивчення всіх складників мистецько-творчої компетентності дітей 5-6 років.

Розглянемо більш детально означені вище методи, що були спрямовані на дослідницьку роботу з дітьми. Так, пізнавальний складник досліджувався за допомогою Бесіди № 1 *Про мистецтво*, яка розроблена самостійно. Зокрема у ній було п'ять запитань, які стосувалися знань дітей про образотворче мистецтво, живопис, виражальні засоби та художній образ. Запитання цього методу (усного опитування) є відкритими, що дозволило виявити міру розуміння дітьми 5-6 років мистецтва, зображальних засобів, їх видів і близьку взаємозаміну. Цей метод проводився індивідуально, у формі невимушеної розмови, яка передбачала наявність сприятливої атмосфери, що загалом сприяло отриманню достовірних діагностичних даних.

Другий метод, який був спрямований на вивчення пізнавального складника – Бесіда № 2 *Що зображено на картині* (розглядання картини). Дитині пропонувалося розглянути твір живопису (картина), який близький і зрозумілий їй за змістом. Після розглядання картини, вона розповідала, що саме на ній зображено та пояснювала це. Експериментатор ставив запитання, які дозволяли збагнути, наскільки дитина розуміє зміст зображення. Зокрема були підготовлені шість запитань, які стимулювали дітей до висловлювань. Всі пункти бесіди вимагали детального пояснення. Зокрема у ході усного опитування потрібно було з'ясувати наступне: що саме зображено на картині, персонажі, події, хто чим займається, на кого схожий персонаж, в який час (пора року, час доби) відбуваються події, ознаки, що дозволяють з'ясувати. Означений метод проводився у другій половині дня, тривав 10-12 хвилин,

основним засобом було невимушена взаємодія (спілкування) дитини з дослідником.

Емоційно-чуттєвий компонент досліджувався за допомогою Бесіди № 3, яка дозволила з'ясувати наскільки діти 5-6 років здатні оцінювати твори мистецтва та власні малюнки, виявляти емоційне ставлення до них, переживати, радіти тощо. У її структурі сім запитань, серед них: два закритих, що передбачають відповідь *так* або *ні*, відкритих п'ять на які передбачено надання розгорнутих відповідей. Проведення цього методу передбачається відразу ж після розглядання картини чи її репродукції або після завершення роботи дитини 5-6 років над малюнком. Зокрема дитину запитують, чи сподобався їй твір в цілому, що саме сподобалося чи не сподобалося, що відчувала, чому обрані ті чи інші кольори, що здивувало, розсмішило, засмутило. Загалом всі пункти бесіди стосувалися емоційно-почуттєвої сфери. Повний її зміст подано у додатках.

Наступні методи спрямовані на вивчення практичного компоненту мистецько-творчої компетентності: *Намалюй будь-що*, складання пазлів (*Дюймовочка і ластівка*). У своїй основі метод *Намалюй будь-що* містить завдання творчого характеру, оскільки дитина 5-6 років має спочатку щось вигадати, пригадати: має з'явитися задум, образ, який вже потім потрібно втілити на малюнку. Відповідно, тут механізмом є продуктивна уява дітей, що наближує їх діяльність до творчості. Особливою ознакою цього методу є пропозиція дослідником різноманітних зображальних засобів (фарби, олівці, фломастери, пастель, сангіна тощо). Дитина може обрати будь-який з них. Тривалість малювання 10-15 хвилин, після чого доцільно уточнити, що саме зображено та чи вдалося втілити початковий задум. Оцінюється оригінальність виконання завдання, використання кольору, ліній, сюжету та інших виражальних засобів малювання. Передбачено за результатами методу присвоєння балів, які наведені у додатках.

Другий метод у цьому ж контексті складання пазлів. Нами обрано було близький для дітей сюжет з казки *Дюймовочка*, де дівчинка стоїть біля

ластівки. Пазли склалися з 12 частин. Дітям показували зразок і просили скласти картинку. Час був необмеженим, після виконання завдання дошкільників просили розповісти, що саме за епізод зображено та наскільки легко вдалося їм виконати завдання. В основі методу репродуктивна уява, яка передує виникненню творчої. Якщо дитина справляється з завданням легко і швидко, то у неї гарно розвинена репродуктивна уява. Іншими словами, діти можуть відтворити сюжети, які викликають у них зацікавленість. Метод проводився у другій половині дня, вільний від інших режимних моментів час.

Спостереження було включено у всі без винятку методи, що дозволяло помічати емоційні реакції дітей 5-6 років на художні образи чи виражальні засоби. Окремо спостереження не використовувалося.

Другу частину комплексної методики дослідження склали методи, які передбачали взаємодію з батьками та вихователями ЗДО. Зокрема нами було розроблено бесіду для дорослих, у якій були питання з приводу використання образотворчості у роботі з дітьми 5-6 років для формування у них мистецько-творчої компетентності. Цей метод мав виявити знання й уявлення дорослих (батьків і педагогів) з приводу сутності (образотворчого мистецтва, діяльності), планування, використання у роботі з дітьми (для вихователів).

Для батьків питання спрямовувалися на виявлення у них уявлень про художню діяльність дітей як засіб творення мистецько-творчої компетентності в умовах сімейного виховання. Разом з тим нами було використано метод обстеження, зокрема *куточку образотворчості*, де об'єктом уваги стали зображальні засоби та інше його наповнення. Варто відмітити, що на спеціальних картках (авторський варіант) відмічалася наявність того чи іншого матеріалу, засобу, а вже потім робився висновок щодо його наповненості та відповідності для дітей старшої групи ЗДО. (див. Додаток)

Також у методиці дослідження використовувався кількісний метод, який дозволив нам здійснювати математичні обрахунки, порівнювати між собою результати, здійснювати перетворення результатів у відсотки та формулювати на цій основі висновки й узагальнення щодо формування мистецько-творчої

компетентності. Поряд з ним ми скористалися і якісним методом обробки даних, який сприяв узагальненню результатів за всіма методами у комплексній методиці, дозволяв порівняти між собою теоретичні відомості й емпіричні дані. За допомогою проведеного якісного аналізу були сформульовані висновки по констатувальному експерименту в цілому.

Отже, на підготовчому етапі констатувального експерименту були уточнені складники, критерії та показники мистецько-творчої компетентності дітей 5-6 років, розроблено комплексну методику дослідження для визначення рівнів її розвиненості феномену у дітей, надання їм відповідних характеристик, з'ясування ефективності виховних впливів вихователів і батьків у цьому напрямі. Основу методики складала: Бесіда № 1 *Про мистецтво*, Бесіда № 2 *Що зображено на картині* (розглядання картини), Бесіда № 3 *Ставлення до твору мистецтва* (картини, малюнку), *Намалюй будь-що*, складання пазлів (*Дюймовочка і ластівка*), спостереження за дітьми, бесіда з дорослими, обстеження куточку образотворчості у старшій групі ЗДО.

На *основному етапі* констатувального експерименту було укомплектовано вибірку дослідження, до якої ввійшли 25 дітей п'яти-шести років старшої групи експериментального ЗДО, їх батьки та 6 педагогічних працівників. У ході основного етапу було проведено емпіричне дослідження дітей і дорослих за допомогою скомпонованої цілісної методики, що спрямована на вивчення особливостей формування мистецько-творчої компетентності.

На *підсумковому етапі* було здійснено обробку отриманих результатів у ході емпіричного дослідження, виявлені й схарактеризовані рівні сформованості предметно-практичної компетентності дітей 5-6 років, зроблені відповідні висновки. Розглянемо цей етап роботи більш детально.

Спочатку розглянемо отримані емпіричні дані дітей 5-6 років. Зокрема, відповідаючи на запитання бесіди, вони намагалися відповідати швидко, щоб довго не перебувати наодинці та не затримуватися поряд з експериментатором. Так, відповідаючи на перше запитання, 60% досліджуваних зазначили, що

можна подивитися малюнки (тобто ілюстрації) до казки. Дуже близькими були відповіді ще 20%, які вказали, що можна намалювати зміст казки, створивши одночасно декілька малюнків. Разом з тим, решта опитаних дошкільників не змогли надати будь-якої відповіді. Також варто відмітити, що надані відповіді досліджуваних першої й другої частин є однаковими за змістом, тобто 80% опитаних дітей 5-6 років знають, що існують художні образи передані за допомогою слова або малюнку.

Також не менш інформативними виявилися відповіді на друге запитання бесіди. Близько 40% опитаних дітей старшої групи назвали понад п'ять видів художніх матеріалів (гуаш, акварель, фломастери, олівці, пастель, сангіна), ще 20% відмітили три (фарби, олівці, фломастери). Натомість 40% дітей 5-6 років назвали лише фломастери та фарби. Як бачимо, у переважної більшості опитаних існують гарні уявлення про художні матеріали (60%), але 40% дошкільників знають обмежені уявлення про них.

Також подібним чином була розподілена інформація досліджуваними з приводу найбільш близьких художніх матеріалів. Зокрема 70% опитаних дітей відмітили у своїх відповідях, що найлегше замінити гуашеві фарби акварельними, або ж навпаки; також вони добавили, що також можна замінити пастель олівцями або навпаки. Натомість 30% досліджуваних зазначили, що виражальні засоби замінити дуже складно, тому краще малювати тим, чим (говорять) потрібно, а не шукати незрозуміло що.

На четверте запитання всі досліджувані надали відповіді зазначивши, що малювати можна фарбами (акриловими), а якщо їх немає можна скористатися сангіною, олівцями, фломастерами. Таких відповідей було 80%. При цьому біля 60% опитаних, відповідаючи на останнє запитання бесіди, вказали, що художник передав через картину свої враження від побаченого або він передав свій настрій. При цьому 40% досліджуваних дошкільників 5-6 років не змогли надати ніякої дохідливої інформації.

Отже, діти 5-6 років 30% мають гарні знання та уявлення про малювання, його засоби, їх можливості їх заміни, розуміють, що можна створити художній

образ за допомогою слів (текст, казка, вірш або фарб чи олівців). Близько 40% мають посередні уявлення, ще 30% характеризуються слабкими уявленнями про призначення художніх засобів.

Опрацьовуючи наступний метод, ми виявили три групи дітей відповідно з наданими відповідями. Зокрема, розглядаючи картину В. Шишкіна *Зима* біля 30% досліджуваних змогли пояснити, що змістом зображення є зимовий ліс, у якому все біле від снігу, дерева всі вкриті сніговими шапками, щоб їм було не так холодно. Все відбувається взимку, художник зобразив той момент, коли в лісі було тихо (оскільки дерева не гойдаються) і сліпучо все видно, бо сонячне світло підсилене білим-білим снігом. При цьому ці дошкільники сказали, що художнику сподобався зимовий ліс, він милувався ним, передав всі кольори, які тут були (тут є відтінки білого кольору). Варто відмітити, що ця категорія дітей все розповіла самостійно, використовуючи при цьому свої знання про зиму, про живописні прийоми зображення.

Так, схожою була відповідь і другої категорії дітей (30%), які також вказали, що зображено зимовий ліс, що все засипано білим снігом, в лісі холодно, бо це зима. Варто відмітити, що ця категорія дітей не так використовувала порівняння як перша група. І, відповідно, експериментатором їм більше було задано запитань, що уточнити за якими ознаками вони все з'ясовують: зокрема, коли художник (у який час) зобразив зимовий ліс, що він намагався показати, який у нього був настрій під час малювання. Варто відмітити, що діти 5-6 років відповіли на поставлені їм запитання, пояснивши все, що було потрібно. Як бачимо, цю категорію дітей варто було стимулювати, щоб повністю вони розповіли про зображені художні образи на картині.

Натомість третя група дітей потребувала допомоги під час розглядання картини *Зима*: вони постійно щось запитували (запитання носили уточнюючий характер), не змогли самостійно розповісти про зображений зимовий ліс. Варто було ставити їм запитання, які акцентували увагу на найбільш важливих ознаках образу: зокрема, коли художник (у який час) зобразив зимовий ліс, що він намагався показати, який у нього був настрій під час малювання, з чого такі

висновки, покажи де це видно, чим саме намальовано картину тощо. Також потрібно підкреслити, що на поставлені запитання саме ця категорія дітей не змогла самостійно відповісти: всі вони відповідали разом з експериментатором, надаючи потрібні відповіді. Іншими словами, їм було потрібно більше допомоги, оскільки у них менш сформовані знання про засоби виразності та художні образи, які використовуються художниками при втіленні своїх задумів на картинах, малюнках.

В цілому нами було виявлено групи дітей, у яких знання та уявлення про художній образ та засоби виразності про малювання, про живописні твори різняться. Найліпше впоралися із завданнями 30% дітей 5-6 років, дуже схожі знання мають ще 30% дошкільників, але щоб вони їх використали їм потрібно стимулювати. Найменш впоралися 40% досліджені, які не змогли самостійно пояснити втілені на картині художні образи, назвати головні ознаки самостійно, все це вони зробили у великій мірі завдяки досліднику.

Результати, які вказували на емоційно-чуттєвий компонент досліджувався за допомогою Бесіди № 3, у якій було головним з'ясувати яке ставлення дітей 5-6 років до мистецького твору. Зокрема, біля 25% дітей наголосили, що твір їм дуже сподобався. Вони вказали, що відчувається спокій тиша, яка дуже заворожує. Надзвичайно сподобалося вкриті снігом дерева і його кількість (жалкували, що в цю зиму його надто мало), відтінки кольорів: холодний, білий, сліпучо білий, ледь темніший білий. Також діти говорили, що коли довго дивитися на картину пробирає холодом. В цілому можна сказати, що означена категорія виявляє позитивне ставлення до зображеного на картині, виявляє емоції, радіє спогляданню художнього твору.

Наступна категорія дітей (30%) також вказали, що їм сподобалася картина художника. Проте цим дошкільникам більш складніше було пояснити своє ставлення до зображеного. Тому експериментатором було поставлено низку запитань, на які вони відповідали вже більш впевнено та самостійно. В цілому вони відмітили, що їм сподобалася природа у лісі, яка відпочивала, тут було тихо, прохолодно, але деревам було не холодно, бо їх засипало снігом. На

їх думку, це було дуже добре. Ще їм сподобався сніг, який у різних місцях (на картині) був різним за кольором. Це викликало у них радість, бо можна було у цьому снігові бавитися. Також вони сказали, що їм подобається розглядати картину, адже від неї їм стає спокійно. В цілому можна сказати, що діти позитивно ставляться до картини (живописного твору), проте їм не вдалося самотійно відразу актуалізувати власну емоційну сферу, що вказує на здатність до оцінювання художнього твору, наявності відповідних критеріїв оцінки художніх образів.

Третя група дітей не змогла самотійно визначитися, що саме сподобалося чи не сподобалося на картині, не змогли також пояснити що власне вони відчували, чому художником були обрані такі відтінки кольорів. Також їм важко було взагалі пояснити, що їх здивувало на картині (майже не виявляли своїх емоцій). Тому експериментатору довелося задавати велику кількість запитань і разом з дітьми з'ясовувати їх ставлення до змісту зображеного. Зокрема було з'ясовано, що ця категорія дошкільників слабо орієнтується у художніх образах, а тому їм важко виявляти до них своє ставлення. Після пояснень, наданих експериментатором, вони в цілому сказали, що їм подобається як художник зобразив зиму. Таких досліджуваних було біля 45%.

Загалом, було з'ясовано, що значна кількість дітей біля 75% відчують ускладнення у ставленні до художніх творів, до оцінки змісту зображуваного. Натомість $\frac{1}{4}$ вибірки досліджуваних дітей 5-6 років характеризується високою здатністю до оцінки художніх творів, до виявлення свого ставлення до зображеного, до прояву позитивних емоцій під час розглядання творів живопису.

Наступні методи дозволили з'ясувати вміння дітей п'яти-шести років самотійно створювати малюнки, втілювати власні задуми. В цілому, опрацювавши отримані дані нами було з'ясовано, що біля 20% дітей змогли виконати самотійно завдання творчого характеру. Задум, який з'явиться вони достатньо гарно втілили на малюнку, що вказує на добре розвинені у них

процеси продуктивної уяви, дозволяє назвати їх діяльність творчою при цьому означена категорія дітей доволі швидко обрала зображальні матеріали та швидко приступили до виконання завдання. Після завершення роботи вони з легкістю відповіли на уточнюючі запитання, назвали свої малюнки та ділилися враженнями з однолітками. За показниками, якими скористалися у ході оцінювання робіт (оригінальність виконання завдання, використання кольору, ліній, сюжету) ця категорія дітей отримала найвищі бали, а отже вони мають найвищий рівень розвиненості мистецько-творчого досвіду, вони готові до його втілення у власних малюнках, використовувати набутий арсенал знань і вмінь художнього спрямування. Наступний метод, який дозволив з'ясувати практичні вміння дітей створювати образи – складання пазлів. На основі його використання було визначено, що у цієї категорії дітей він взагалі не спричинив ніяких труднощів, що вказує на їх здатність швидко відтворювати образи, які є знайомими (у основі цієї здатності лежать механізми репродуктивної уяви).

Наступна категорія дітей також впоралася з поставленим перед ними творчим завданням. Проте результати їх дещо відрізнялися. Так, біля 30% дітей дещо з ускладненнями змогли виконати завдання творчого характеру. Було помітно, що їм складно було визначитися із задумом (вони задавали багато уточнюючих запитань), наступний момент: не відразу обрала зображувальні матеріали (вагалися довго: фарби чи олівці), довго вертіли перед собою аркуш паперу. Проте потім вони досить швидко та гарно втілили задум на малюнку, що вказує на розвиненість продуктивних механізмів уяви, відмітити наявність у їх роботі творчих елементів. Після завершення роботи вони полегшено зітхнули, відповіли на поставлені до них запитання, назвали малюнки й жваво обговорювали малюнки з ровесниками. Проте рівень виконання ними робіт був дещо нижчим від попередньої категорії робіт – середній. При цьому, виконуючи друге завдання, вони виявили аналогічні за рівнем розвитку механізми репродуктивної уяви, отримавши високі показники. Таких дітей було біля 30% від загальної кількості досліджуваних у вибірці.

Нарешті остання категорія дітей п'яти-шести років, яка виявилася найбільшою (50%) з великими ускладненнями змогли виконати завдання. Проте діяльність їх цілком залежала від експериментатора: їм потрібна була допомога у визначенні з задумом (вони ставили уточнюючі запитання), довго не могли обрати зображувальні матеріали (зробили це після пропозиції дорослого), довго не могли приступити до виконання завдання. Під час його виконання дослідник допомагав втілювати образ на малюнку. З'ясовано, що у них слабо розвинені механізми творчої уяви, тому відсутні творчі елементи у їх роботах. Після завершення роботи вони з важкістю зітхнули, змогли відповісти на запитання. Рівень виконання ними робіт був значно нижчим від попередніх – низький. При цьому, виконуючи друге завдання, вони виявили високий рівень розвитку механізмів відтворюючої уяви, отримавши достатньо високі показники.

Загалом, провівши означені діагностичні методи ми здійснили розподіл дітей 5-6 років за рівнями розвиненості у них мистецько-творчої компетентності. Так, 20% досліджених мають високий рівень сформованості означеної здатності та характеризуються тим, що розрізняють види мистецтва, знають, які матеріали були взяті для малюнку, аплікації; знають як і чим за потребою можна замінити зображальні засоби; здатні аналізувати, відрізняти, порівнювати між собою художні образи у живописних творах, розрізняють відтінки кольорів; мають можливості визначити місце, час зображеної події, зрозуміти, що хотів зобразити художник; усвідомлюють, що твір живопису зумовлює виникнення різних емоцій: радості, піднесеності, смутку; захоплюються мистецькими творами, цікавляться їх змістом і зображальними матеріалами; здатні оцінити мистецький твір (картину, виріб тощо) і власний продукт діяльності; здатні самотійно втілити художній образ на малюнку; вдало дібрати кольорову гаму, передати настрій; художні образи для втілення обирають самотійно; завжди досягають бажаного результату, який має творчі ознаки.

30% дослідженим 5-6 років властивий середній рівень мистецько-творчої компетентності. При цьому вони характеризуються тим, що: що розрізняють види мистецтва, знають художні матеріали, які потрібні для певного мистецького твору; за потребою можуть замінити зображальні засоби; здатні аналізувати, відрізняти, порівнювати між собою художні образи у живописних творах за невеликого стимулювання дорослим, розрізняють відтінки кольорів; мають можливості з невеликою допомогою визначити місце, час зображеної події, розуміють, що хотів зобразити художник; усвідомлюють, що твір живопису зумовлює виникнення різних емоцій: радості, піднесеності, смутку; захоплюються мистецькими творами, цікавляться їх змістом і зображальними матеріалами, інколи для більш диференційованої оцінки потребують допомоги; здатні оцінити мистецький твір (картину, виріб тощо) і власний продукт діяльності на основі поставленого їм запитання; здатні самостійно втілити художній образ на малюнку; вдало дібрати кольорову гаму, передати настрій; художні образи для втілення обирають в цілому самостійно; досягають бажаного результату, який має творчі ознаки.

50% дітей 5-6 років властивий низький рівень мистецько-творчої компетентності. При цьому їх характеризує те, що вони: розрізняють види мистецтва, знають художні матеріали, які потрібні для певного мистецького твору; за невеликої допомоги можуть замінити зображальні засоби; здатні аналізувати, відрізняти, порівнювати між собою художні образи у живописних творах спільно з дорослим, розрізняють відтінки кольорів; разом з дорослим можуть визначити місце, час зображеної події, здебільшого розуміють, що хотів зобразити художник; усвідомлюють, що твір живопису зумовлює виникнення різних емоцій: радості, піднесеності, смутку, але інколи можуть захоплюватися мистецькими творами, цікавитися їх змістом і зображувальними матеріалами, диференційовану оцінку надають разом з дорослим; здатні більш-менш оцінити мистецький твір (картину, виріб тощо) і власний продукт діяльності на основі запитань дорослого; потребують допомоги у втіленні художнього образу на

малюнку; можуть дібрати кольорову гаму, користуються підказкою дорослих у обранні образу; спільно з дорослим досягають бажаного результату.

Отже, зафіксовано: значна кількість дітей має ускладнення у становленні мистецько-творчої компетентності (80%), що потребує з нашої точки зору оптимізації освітнього процесу в ЗДО у відповідному напрямі.

Результати дослідження вихователів і батьків

Розглянемо дані, отримані у ході бесіди з вихователями та батьками дітей 5-6 років. Загалом метод було зорієнтовано на з'ясування знань і уявлень про образотворчу діяльність у дошкільному віці, її ознаки, сутність і спрямованість, а також особливості її використання у ЗДО та в сім'ї.

Так, відповідаючи на перший пункт бесіди, дорослі відмітили, що власне образотворча діяльність – це активність, яка сприяє формуванню у дітей 5-6 років виникненню зацікавленості до мистецької діяльності. Таких опитаних виявилось 66%. При цьому інша частина досліджуваних відмітила її націленість на розвиток у дітей творчих здібностей і, відповідно, творчості (17%). Решта вибірки, навпаки, вважає, що така активність дозволяє дитині щось самостійно зробити: намалювати, виліпити, сконструювати тощо (17%). Тобто остання частина опитаних вказує на її продуктивність.

Доречно висловитися про те, що вихователі й батьки наголошують на окремому аспекті дитячої діяльності: або віднесеність до мистецтва, або можливість щось самостійно виготовити, або розвиток творчості. При цьому жоден із опитаних не звернув увагу на те, що у такій діяльності формується загалом мистецько-творча продуктивність дітей 5-6 років. Тому зафіксуємо, що педагоги та батьки надто обмежено розглядають потенціал цієї діяльності.

Дорослі, відповідаючи на наступний пункт бесіди, переважно зазначили лише два види образотворчості, які властиві дітям 5-6 років – малювання та ліплення. При цьому конструювання (художнє), аплікація лишилися поза їх увагою. Таких опитаних виявилось 84%. Натомість інша частина респондентів перелічила всі види продуктивної діяльності (16%).

При цьому жоден з опитаних дорослих не зміг вказати, як доречно поєднувати всі види в освітньому процесі. Проте, задаючи додаткові запитання дорослим, вихователі все ж намагалися розмірковувати, як найбільш раціонально їх поєднувати, впорядковувати в освітньому процесі. Разом з тим батьки й не намагалися цього робити.

На нашу думку, дані свідчать про те, що переважна частина дорослих не в змозі розрізнити (поділити) саму продуктивну діяльність на певні види, адже вони й позначають її як образотворчість. Саме тому їм і складно встановлювати взаємозв'язки між різними формами продуктивної діяльності у ЗДО (на даний час стосується експериментального ЗДО). Виявлена нами обставина негативно впливає, на нашу думку, на формування мистецько-творчої компетентності дітей 5-6 років.

Цікавими для нашого дослідження виявилися отримані результати на третє запитання бесіди. Так, педагогічні працівники під час організації цього виду діяльності звертають увагу лише на постановку мети й остеронь залишають питання опанування такою діяльністю, набуття у ній дітьми важливого для себе досвіду. Іншими словами, педагоги та батьки ігнорують суб'єктність малят, їх компетентність освіченість у цій сфері. Тому, з огляду на такі результати, зроблено висновок, що дорослі у недостатній мірі використовують потенціал всієї образотворчої діяльності для розвитку мистецько-творчої компетентності дітей 5-6 років. Проте можна сказати, що лише 17% опитаних організовує роботу дітей у образотворчій діяльності достатньо ефективно.

З огляду на таке бачення дорослими найбільш важливих ознак художньо-естетичної діяльності, не зрозуміло як саме вона задіяна в освітньому процесі, за рахунок чого вона комплексно впливає на успішність у мистецтві та у проявах творчості. одночасно таке її використання призводить до негативних наслідків.

У подальшому дорослі (батьки та вихователі) відмовлялися поділяти художньо-естетичну діяльність на види. При цьому досліджувані майже

одноставні були у відповідях, де зазначили, що майже всім дітям подобається така діяльність. Так вважають 84% опитаних, 16% респондентів не надали ніякої відповіді. На нашу думку, батьки і вихователі не прагнуть диференціювати цю форму активності, оскільки вважають її цілісною, поділяти на види, на їх думку, призведе до поганих результатів.

Також цікавими виявилася отримана інформація щодо відвідування батьків з дітьми (чи то вихователя з дітьми старшої групи) художнього відділу в музеї (або ж чи запрошували до себе у групу художника). Так, надали стверджувальні відповіді лише 34% респондентів, решта ж опитаних сказали, що такого за останні роки взагалі не могло трапитися.

Надаючи відповіді на останній пункт бесіди, дорослі відмітили, що подарунки готували лише до свята Святого Миколая та на Новий рік, 34% опитаних вказали, що ними було підготовлено новорічну виставку дитячих робіт (малюнки, аплікації, вироби з глини, пластиліну).

В цілому, опрацювавши результати проведеної бесіди, виявили, що вихователі лише зрідка запрошують батьків до ЗДО, проте все ж вони між собою взаємодіють (50%). Водночас, як саме взаємодіють відповідей дорослі не надали. У цьому ж контексті відмітимо, що у дорослих існують проблеми щодо ефективного використання в умовах ЗДО образотворчої діяльності.

Для більш кращого розуміння як саме використовують образотворчу діяльність в ЗДО, зокрема чи дотримуються поліхудожнього й синергетичного принципів у ЗДО було проаналізовані плани роботи вихователів за перший семестр 2021/2022 року. При цьому після завершення процесу обробки даних було виявлено, що вихователі ЗДО намагаються втілювати у життєдіяльність дітей 5-6 років образотворчу діяльність, але надто одноманітно (дуже мало заходів, форм роботи). Отже, на нашу думку, не вистачає освітніх заходів.

При цьому відмітимо, що зовсім відсутні заходи, які дозволять вдало інтегрувати в освітню дошкільну галузь мистецтво: поєднання окремих видів образотворчої діяльності у одному заході (малювання, ліплення, аплікація), що і вказує на відсутність взаємозв'язків між ними. Також немає взагалі напряму,

де дітей мають знайомити з професією художника. Варто відмітити, що лише 17% вихователів планують такі заходи і ще 17% запланували відповідні заходи з ознайомлення з образотворчого мистецтва та пов'язані з ним різні професії.

Разом з тим було зафіксовано, що є відсутніми у планах роботи комплексні й інтегровані заняття, які ґрунтуються на синтезі мистецтв. Проте заплановані заняття інколи містять малювання чи то ліплення. Зокрема передбачено поєднання цих видів діяльності у заняттях з розвитку мовлення та із заняттями логіко-пізнавального характеру.

Також доречно сказати, що вихователі у бесіді відзначили складність проведення інтегрованих занять суто мистецького змісту, адже потрібно поєднувати відразу функції кількох фахівців, зокрема музичного керівника або ж хореографа. Проте всі педагоги ЗДО вказали, що можливо це зробити (найбільш легко) на свята. Також вихователі відмічають надзвичайну складність у поєднанні на заняттях тих видів діяльності, що відносяться до образотворчої сфери (для багатьох з них (50%) – це проблема).

Також у ході проведення дослідження нами було проведено роботу по з'ясуванню міри наповнення художніми матеріалами куточку образотворчості, який є необхідним елементом розвивального середовища вікової групи. Нами було відмічено, що у ньому представлені необхідні для дитячої творчості художні матеріали, проте лише $\frac{1}{4}$ від нагальної необхідності. Разом з тим було з'ясовано, що взагалі є відсутнім простір, де діти можуть вільно самостійно займатися малюванням, ліпленням, так званим СОД (взагалі є відсутнім куточок для самостійної художньої діяльності). Такий стан ПРС, на нашу думку, призводить до негараздів щодо формування мистецько-творчої компетентності дітей 5-6 років, оскільки малювання, ліплення, аплікація, художнє конструювання є вагомими засобами її розвитку та формування.

Відповідно, здійснене вивчення умов суспільного та родинного виховання дозволило з'ясувати, що у дорослих відсутні необхідні знання у галузі образотворчого мистецтва та художньо-естетичної діяльності, які б дозволяли б їм ефективно впливати на формування мистецько-творчої

компетентності. Зокрема батьки не звертають особливої уваги вдома на мистецтво живопису, лише зрідка пропонують дітям малювати чи скласти якусь аплікацію, а ліплення взагалі намагаються уникати. Натомість вихователі ЗДО проводять відповідні заняття, проте у них відсутня система роботи, яка б дозволила поєднувати між собою всі можливі види художньо-естетичної діяльності (проведення інтегрованих і комплексних занять, враховуючи принципи поліхудожнього підходу, синергії, а також потрібно значно посилити напрям з ознайомлення дітей з мистецькими професіями, зокрема художника, скульптора та ін.).

Також потребує покращення стану і куточок художнього спрямування, де відчувається брак необхідного простору та художніх матеріалів, що дозволить дітям самостійно закріплювати набуті художні вміння у самостійній діяльності. У забезпеченні цього напрямку роботи варто активізувати взаємодію з батьками вихованців, оскільки вона існує на досить низькому рівні. Проведене обстеження даного осередку дозволило нам вказати, що його стан є задовільним і потребує значного покращення з метою більш кращого розвитку у дітей 5-6 років мистецько-творчої компетентності.

Таким чином, нами було здійснено дослідження особливостей становлення у дітей 5-6 років мистецько-творчої компетентності у констатувальному експерименті, який проводився у три етапи на основі цілісної методики. Її основу склали: Бесіда № 1 *Про мистецтво*, Бесіда № 2 *Що зображено на картині* (розглядання картини), Бесіда № 3 *Ставлення до твору мистецтва* (картини, малюнку), *Намалюй будь-що*, складання пазлів (*Дюймовочка і ластівка*), спостереження за дітьми, бесіда з дорослими, обстеження куточку образотворчості у старшій групі ЗДО.

Зафіксовано, що 20% дітей мають високі показники, 30% послуговуються середнім рівнем, натомість 50% властиві низькі показники мистецько-творчої компетентності. Загалом 80% досліджуваних мають ускладнення у становленні означеної здатності. У ході вивчення впливу на дану компетентність у сімейній і суспільній інституціях виховання з'ясовано, що дорослі в цілому небагато та

недостатньо приділяють уваги у означеному напрямі, оскільки у них бракує системності у знаннях щодо оптимального використання малювання, ліплення, аплікації, художнього конструювання як складників художньо-естетичної діяльності та образотворчого мистецтва у освітньому процесі так, щоб це була єдина система творення мистецько-творчих вмінь.

Загалом провівши констатувальний експеримент, ми дійшли висновку про необхідність оптимізації формування у п'яти-шестирічних дітей мистецько-творчої компетенції, добору необхідних педагогічних й організаційних заходів з дошкільниками та дорослими у цьому напрямі освітнього процесу.

2.2. Система роботи з оптимізації процесу формування у п'яти-шестирічних дітей мистецько-творчої компетентності

З метою створення ефективної програми оптимізації формування у дітей 5-6 років мистецько-творчої компетентності були визначені й обґрунтовані педагогічні умови. Під останніми ми вбачаємо сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів, які дозволяють наситити освітнє середовище, у якому знаходиться дитина, відповідними дієвими педагогічними засобами (прийомами, методами, а також і формами роботи), використання яких за вдалим планування й організації діяльності призведе до покращення визначеного напрямку освітнього процесу.

З приводу нашого магістерського дослідження такими умовами були визначені: *поєднання різних видів мистецтв у художньо-естетичному вихованні дітей 5-6 років; укомплектування необхідними мистецькими засобами куточку образотворчості й споріднених з ним осередків; збагачення дитячого малювання нетрадиційними техніками зображення*. Розглянемо означені концептуальні основи програми оптимізації формування мистецько-творчої компетентності дітей 5-6 років детальніше.

Так, визначаючи першу педагогічну умову – *поєднання різних видів мистецтв у художньо-естетичному вихованні дітей 5-6 років* – ми виходили з

того, що у сучасному світі вплив на дитину визначається одночасною дією цілої низки факторів, у тому числі й мистецьких. Зокрема, доведеним є вплив на естетичну сферу художньої літератури, музичних і живописних творів. При цьому види мистецтва, до яких вони належать дитина за своїми віковими ознаками емоційно-почуттєвої сфери вже у змозі сприйняти та зрозуміти. Саме тому останнім часом активно впроваджують цілий комплекс мистецтв в освітній процес в дошкільній галузі.

На думку дослідників, саме у мистецтві міститься найбільш дієвий ресурс для особистісного розвитку, зокрема у набутті вмінь мистецько-творчого спрямування. Значною мірою вплив на особистість дитини 5-6 років пояснюють цікавістю до художньо-естетичної творчості, а існування різних видів діяльності (художньої), якими опановує дитина доволі значний. Тут простежується, на нашу думку, сутність *компетентнісного підходу*: набуття особистого досвіду (освіченості) завдяки виконанню активних художніх дій, опануванню певними видами художньої й художньо-естетичної діяльності. При цьому тут мова йде про їх різносторонній вплив на зростаючу особистість, що забезпечує її гармонійний розвиток [3, с. 4].

Значно розширює значення окресленої умови й синергетичний принцип, який набув останнім часом найбільшої популярності в освіті. Цей принцип забезпечує комплексну дію всієї сукупності мистецтв (театрального, музичного, образотворчого тощо). При цьому, як наголошує О. Половіна, цей принцип сприяє більшій сумарній дії на емоційно-почуттєву сферу дошкільника, ніж окремо взятий вид мистецтва. Разом з тим, зазначає дослідниця, цілісна дія, вплив на особистість походить від єдиної основи (природи) мистецтва, а також від особливостей художнього сприймання та мислення, які закладені в особливу форму відображення світу – емоційно-почуттєву. В основі цього впливу лежать різні асоціації, які виникають у людини (дитини) внаслідок впливу на свідомість мистецького твору. При цьому асоціації об'єднують різні сфери мистецтв: музичну, театралізовану, художньо-поетичну [44, с. 3]. Отже,

один вплив зумовлює виникнення низки чинників (у даному випадку асоціацій).

Дослідники вказують, мистецтво має впливати на особистість дитини комплексно, що призведе до появи значно вищого щабля у розвитку художнього сприймання, що у свою чергу, призводить до досягнення значно кращих і більш якісних здобутків при виконанні будь-якої діяльності, зокрема художньо-естетичної, до якої відноситься й образотворча. Отже, варто інтегрувати різні види мистецтва в освітньому процесі, але при цьому, зазначає В. Котляр, варто, щоб один з них був домінуючим, а інші його доповнювали. При цьому основним (домінуючим) має бути той його вид, який є близьким і найбільш цікавим для дитини: музичне, літературне, образотворче [20].

За таких умов, наголошують дослідники, художні образи відображатимуть найбільш значущі цінності суспільства у сфері мистецтва, сприятимуть розвитку художньо-естетичного потенціалу зростаючої особистості, змушуватиме до виконання пошукових і цілеспрямованих мистецьких дій, пов'язаних з опануванням конкретним видом художньої діяльності.

Зокрема І. Ликова, аналізує комплексний вплив мистецтва на розвиток художньо-естетичного сприймання. Тому вона наголошує, що діти повинні мати для цього певний рівень розвиненості пізнавальної сфери, зокрема процесів мислення та сприймання. Саме ці процеси, на її думку, і сприятимуть розвитку художньо-творчих здібностей, які лежать в основі мистецько творчої компетентності дітей. Тому, найбільш доцільно реалізувати означені принципи саме у віці від п'яти до шести років. Скільки, на думку авторки саме у цьому віковому діапазоні помітні прагнення поліпшити здобутий результат, покращити власні здобутки у певній сфері мистецтва [24].

Отже, сучасні дослідники у галузі дошкільної освіти В. Котляр, О. Половіна, І. Ликова, Г. Сухорукова стверджують необхідність поєднання сукупності мистецтв, їх синтезу та синергетичного впливу на розвиток у дітей цілісної здатності (компетентності, освіченості) зображати навколишній світ у

звичних для себе художніх видах діяльності, пов'язаних з мистецтвом. Тому, *поєднання різних видів мистецтв у художньо-естетичному вихованні дітей 5-6 років* – є важливою умовою створення програми оптимізації мистецько-творчої компетентності дітей 5-6 років.

Визначаючи наступну (другу) педагогічну умову – *укомплектування необхідними мистецькими засобами куточку образотворчості й споріднених з ним осередків* – ми розуміли, що образотворча діяльність у п'яти-шестирічному віці є важливим засобом у формуванні мистецько-творчої компетенції. Разом з тим, усвідомлювали, що така діяльність для повноцінного розгортання потребує певної кількості зображувальних матеріалів, як звичних, такі нових.

Власне наявність зображувальних засобів і матеріалів, потрапляння їх на очі дитини, одночасно вабить і стимулює до певних дій. Так важливими у цьому відношенні є мольберт, альбоми для малювання, пензлики, палітри, ножиці, клей, сучасний пластилін, кольоровий папір, картон, фарби, олівці, фломастери тощо. Ці засоби виконують роль спонукальних чинників (мотивів): призводять до виникнення інтересу, цікавості до тієї чи іншої справи – малювання, ліплення, аплікації, художнього конструювання [46, с. 5].

Ще один з моментів, на які вказують дослідники – вільне (безперешкодне) використання дітьми зображувальних матеріалів. Отже, можливість самостійно скористатися тим чи іншим засобом є основою для задуму, мотивації діяльності та перспектива взятися за улюблену діяльність. Тому, предметне середовище є результатом прогнозування вихователя, певною моделлю педагогічного впливу, яка призводить до бажаних результатів. Іншими словами, це опосередковане керівництво вихователем, у нашому випадку, формуванням мистецько-творчої компетенції дітей 5-6 років. З іншого боку – насичений простір, у якому діти знаходять все необхідне для своїх занять художньо-естетичною діяльністю [49].

Проте розвивальне середовище не можна зводити до сукупності засобів образотворчості (зображувальних матеріалів, приладдя), оскільки певним чином впорядкований і укомплектований простір вікової групи інтегрує у собі

низку соціальних і природніх умов, що стимулюють розвиток дитини у наперед означеному напрямі. Тому, на думку Т. Поніманської, його складниками є будівля дитсадка, приміщення вікової групи, інтер'єр, територія для ігор, укомплектовані ігрові та навчальні матеріали, науково-методичні посібники та сучасні засоби медіаосвіти. При цьому авторка відмітила, що весь простір має бути ретельно продуманим, містити все необхідне, забезпечувати свободу дітей у виборі, ґрунтуватися на вікових можливостях вихованців.

Значна кількість дослідників вважають, що станом на сьогодні найбільш оптимальним шляхом у проектуванні й облаштуванні предметно-розвивального середовища є виділення декілька частин (зон) у просторі групової кімнати або всієї будівлі [40]. Зокрема у першому варіанті, обов'язковим елементом серед всіх інших є простір для занять самостійною художньою (образотворчою) діяльністю. Серед переліку матеріалів щодо його наповнення мають міститися різні зображальні елементи для малювання, ліплення, конструювання, аплікації.

Нам імпонує думка дослідників, які вказують, що структуру предметного середовища утворюють куточки або осередки різного спрямування. Зважаючи на проблему нашого дослідження, найбільш важливим є куточок образотворчості. При цьому, на думку К. Крутій, будь-яка структурна складова розвивального середовища має виконувати одночасно декілька функцій. Зокрема: сприяти систематизації знань і уявлень зростаючої особистості; стимулювати набуття досвіду у відповідній діяльності; ставити цілі та формулювати завдання розвитку та виховання, прогнозувати розвиток дитини, опосередковано скеровувати та коригувати активність дитини, певні дії, забезпечити поступовий перехід на наступний етап розвитку, створити умови для ефективного перебігу процесу спілкування між дітьми та дорослим.

Проте будь-який осередок ЗДО має співвідноситися з іншими, бути з ними взаємопов'язаними. Тому, дослідники та практики акцентують увагу на низці куточків, які є близькими за напрямом до образотворчого та доповнюють його у плані формування мистецько-творчої компетентності дітей 5-6 років. Так, згідно поглядів О. Білан, найбільш дотичним до нього є куточок

театралізованих ігор, який може бути у структурі ігрового. Оскільки освіченість дитини у мистецтві, окрім продуктивної, доповнює театралізована діяльність та музична [БО, с. 190] варто звернути увагу на куточок театралізації та музичний.

Натомість Н. Гавриш наголошує, що вагомий вплив на досліджувану у старших дошкільників компетенцію має художньо-мовленнєва діяльність. Так, дослідниця вказує на роль художнього слова у формуванні мистецького досвіду, розвитку творчих здібностей, вміння розповідати за картиною передавати зміст побаченого, прочитаного, створювати (доповнювати) художні твори. При цього особливого значення автори надають ілюстраціям, дитячим книгам. Отже, у формуванні мистецько-творчої компетентності відіграє й куточок мовленнєвого розвитку, а також і бібліотека (за різними підходами криються і різні назви, наприклад, куточок книги тощо). Тут мають знаходитися репродукції картин, ілюстрації до художніх творів, самі книги з літературними творами [11, с. 87].

Оскільки у ЗДО діти починають опановувати працю, то такий їй вид як художня праця, також потребує відповідних матеріалів. Тому важливим у цьому відношенні є відповідний осередок, де необхідними атрибутами є різного роду природний матеріал, засоби для вишивання, спеціальна солома для аплікації, клаптики тканини та покидьковий матеріал. Все це є вагомим доповненням виражальних засобів, а тому безпосередньо впливає на формування у п'яти-шестирічних дошкільників освіченості у мистецькій сфері.

Тому фіксування уваги дослідників на питанні предметно-розвивального середовища, на взаємозв'язку між його структурними елементами, на наповненні осередків (художнього, театралізованого, художньо-мовленнєвого, куточку праці) матеріалами художнього змісту стосується безпосередньо питання розвитку мистецько-творчої компетентності, тому укомплектування художніми засобами розглядається у нашому дослідженні у якості однієї з основних умов, дотримання якої зумовить оптимізації окресленого напрямку освітнього процесу.

Обираючи наступну (третю) педагогічну умову – *збагачення дитячого малювання нетрадиційними техніками зображення* – ми прагнули до того, щоб активізувати природню спонтанність дітей, стимулювати її творчість, виховати цікавість до художнього образу, до освоєння світу засобами мистецтва. Такий зміст потребує особливого ставлення дошкільника до незвичних способів і засобів створення зображень на малюнку. Разом з тим, відповідне ставлення є наслідком спілкування, між дитиною та дорослим, між дошкільником і його друзями – однолітками [32, с. 22].

З означеними техніками варто знайомитися безпосередньо, а тому варто надавати можливість дітям 5-6 років вправлятися у створенні неординарних образів. При цьому зробити це можна трьома шляхами: а) ознайомлення дорослими (вихователем або батьками) під час самостійної художньої діяльності окремим способом неординарного зображення, навчання цим технікам на спеціально дібраних заняттях; пошук способу створення зображення на основі експериментування [65, с. 17]

Все це вимагає кропіткого пошуку вихователями форм роботи з дітьми, проведення занять, дослідів, на яких має відбуватися ознайомлення зі способом утворення зображення (техніками). Так, І. Біла наголошує, що за найліпшої можливості варто знайомити (демонструвати) змішування кольорів, проводити досліди з ниткою, змоченою у різну фарбу. Натомість Т. Терещенко акцентує увагу на показ дітям особливостей малювання на восковій основі, створення зображень за допомогою малювання по вологій основі [60, с. 11]. О. Дронова радить знайомити дошкільників з особливостями штампування, лесування, плямування. Л. Янцур, О. Корчинова пропонують створювати декоративні аплікації з різних матеріалів (природніх та штучних). На думку цих дослідників такі прийоми роботи збагачують мистецький досвід дітей 5-6 років, надають їм можливість неординарного (творчого) підходу до виконання образотворчих завдань, тобто удосконалюють їх компетентність у даній галузі.

Натомість О. Дроботій, Г. Сухорукова, Л. Олійник пропонують проводити з дітьми заняття, які є по своїй суті найбільш доцільним (з їх точки

зору) для надання нових способів дій для утворення художнього образу. Одночасно дослідниці акцентують увагу на тому, що діти 5-6 років мають розкуто себе почувати на таких заняттях, задовольняти пізнавальні потреби. Все це зумовлює від вихователя майстерності у організації таких занять. Зокрема тут мають поєднуватися і дидактичні засоби, і створення атмосфери, і взаємодія з дітьми, що у сукупності забезпечить набуття нового досвіду у вигляді знань, вмінь і зростання особистості дитини [21]; [24]; [29]. Отже, з огляду на тему нашого дослідження освітній процес має містити проведення занять по ознайомленню дітей п'яти-шестирічного віку з нетрадиційними техніками зображення.

Нові шляхи створення художніх образів сприятимуть появі у вихованців нових можливостей, які дозволять виражати своє ставлення до навколишнього світу, нетривіально скористатися звичними предметами побуту, вдосконалити зображення, емоційно реагувати на створені власноруч малюнки, аплікації, демонструвати їх іншим, обговорювати набутий мистецький досвід. У цьому сенсі І. Ликова пропонує проводити інтегровані заняття, оскільки саме на них відбувається експериментування з художніми матеріалами, узагальнення дітьми мистецького досвіду, виникнення нового способу зображення та вдосконалення чи то малюнку, чи аплікації, чи ліпної поробки. Отже, знайомство дітей з новими та незвичними художніми засобами та способами створення зображень сприяє формуванню у п'яти-шестирічному віці мистецько-творчої компетентності.

Загалом виділені та обґрунтовані педагогічні умови зможуть бути впроваджені у освітній процес завдяки найбільш дієвим на сьогодні підходам, що реалізуються у дошкільній галузі: компетентнісному, діяльнісному та особистісно-орієнтованому, які вимагають поваги до особистості дитини, уваги до її потреб цінностей, індивідуальності, самостійної активності, особистісного досвіду, набутого під час взаємодії з дорослими, однолітками.

Отже, забезпечення фахівцями дошкільної галузі в освітньому процесі таких педагогічних умов як *поєднання різних видів мистецтв у художньо-*

естетичному вихованні дітей 5-6 років; укомплектування необхідними мистецькими засобами куточку образотворчості й споріднених з ним осередків; збагачення дитячого малювання нетрадиційними техніками зображення у контексті поваги до особистості дитини 5-6 років, до її індивідуальності та самостійності, особистісного досвіду, сприятимуть оптимізації мистецько-творчої компетентності у п'яти-шестирічних дітей.

Наступним кроком дослідження стало створення програми оптимізації означеної компетентності, під якою ми розуміли штучно насичене мистецьке середовище необхідними зображальними матеріалами, прийомами і методами роботи, дібраними й осучасненими (змістом, особливостями застосування з дітьми) згідно обґрунтованих у нашому дослідженні педагогічних умов.

Так, в основу програми (системи роботи) закладено уявлення про сутність мистецького досвіду дитини у віці 5-6 років. *Мета програми* – підвищення ефективності формування у п'яти-шестирічних дітей мистецько-творчої компетентності у естетичному вихованні як одного з напрямів освітнього процесу. Система роботи передбачає взаємодію з трьома категоріями учасників: з вихователями, батьками вихованців старшої групи та дітьми 5-6 років. Дібрані й модифіковані прийоми та методи роботи розподілені нами у відповідності до педагогічних умов. Розглянемо їх більш детально.

Так, відповідно до першої педагогічної умови – *поєднання різних видів мистецтв у художньо-естетичному вихованні дітей 5-6 років* – передбачено заходи як з дорослими, так і з дітьми. Зокрема з дорослими заплановані такі форми роботи: *Мистецько-творча компетентність п'яти-шестирічних дітей* (консультація для батьків), *Синергія мистецтв: теорія та практика* (лекція для вихователів), *Засоби виразності у образотворчій діяльності дітей 5-6 років* (бесіда з батьками та вихователями). Для роботи з дітьми у програмі передбачені наступні засоби: пісні про героїв казок, мультфільмів; вірші, оповідання, казки про персонажів; розглядання творів живопису; низка образотворчих занять. Розглянемо означені педагогічні засоби більш детально.

Зокрема, зміст консультації для батьків вихованців *Мистецько-творча компетентність п'яти-шестирічних дітей* містить у собі наступні положення: з якими видами мистецтва варто знайомити дітей 5-6 років, що має вміти дитина у мистецькій сфері, як допомогти дитині опанувати різні види образотворчої діяльності, на що саме варто звертати увагу вдома, організовуючи з дітьми малювання, ліплення, аплікацію, художнє конструювання, на що саме потрібно орієнтуватися батькам у ході такої взаємодії.

Зміст лекції для вихователів ЗДО *Синергія мистецтв: теорія та практика* передбачав наступні пункти: мистецтво та художній образ, види мистецтв, до яких найбільш чутлива дитина п'яти-шести років, взаємодія мистецтв та їх вплив на дітей 5-6 років (явище синергії), практичні питання організації в освітньому процесі поєднання різних мистецтв (образотворче, музичне, театральне) з метою їх комплексного (синергетичного) впливу на особистість дитини.

У змісті бесіди з дорослими *Засоби виразності у образотворчій діяльності дітей 5-6 років* передбачено систематизацію знань батьків і вихователів про основні виражальні засоби у малюванні, ліпленні та аплікації. Так, перший пункт цієї бесіди стосується понять художній образ і засоби його створення. Другий – засоби виразності у малюванні предметному (лінія, штрих, пляма, колір), сюжетному (розмір, пропорція, перспектива, виділення головного фоном, створення враження руху). Третій пункт – засоби виразності у ліпленні (розмір, форма, пропорції, пластичний матеріал, композиція). Четвертий пункт – засоби виразності художнього образу у аплікації (розмір, геометричні фігури, спосіб створення, колір, особливості конструювання художнього образу, обраний матеріал). Мета бесіди полягає в узагальненні мистецького досвіду дорослих у сфері образотворчого мистецтва.

З дошкільниками у програмі заплановані слухання творів М. Лисенка *Коза-дереза, Пан Коцький, Зима і Весна*, аудіоказка *Як Весна Зиму прогнала*, казки *Коза-дереза, Пан Коцький, Зима-чарівниця* (Н. Красоткіна), *Як квічень до*

березня у гості ходив (казка), мультфільми Снігуронька, Пан Коцький і звірі, Коза-дереза і Зайчик, переглядання живописних і графічних ілюстрацій до обраних творів, відвідування лялькової вистави Як Зима з Весною зустрічалися. Ми виходили з того, що слухання музичної опери, читання казок, переглядання мультиків, розгляд ілюстрацій до творів дітьми з їх обговоренням сприятиме формуванню у них знань про художні образи у обраних нами категорія мистецтва (музика, живопис, мультиплікація, художнє слово), а також вони відчують комплексний вплив мистецтв на їх емоційно-почуттєву сферу.

Також система роботи передбачає і вправлення дітей, мета якого полягає у набутті дітьми знань про особливості створення різних художніх образів у малюванні, ліпленні, аплікації. Тому у програмі міститься сукупність занять з образотворчості. Зокрема до них віднесено *Весна-красна (малювання), Зустріч Лисичка з Паном Коцьким (сюжетне малювання), Коза-дереза у хатинці Зайчика (аплікація), Зустріч звірів з Паном Коцьким (декоративне ліплення пластилини)*. Плануючи такі заняття з дітьми 5-6 років ми виходили з наступних цілей: *а) має формуватися практичний досвід втілення задуму (художніх образів) на малюнку, у виробі з глини (пластиліну), у аплікації; б) усвідомлення засобів виразності (їх переліку та можливостей) у створених продуктах художньої діяльності; в) поява вміння поєднати теоретичні знання у практиці власної продуктивної діяльності*. На нашу думку, такий зміст роботи з дітьми суттєво налаштує дітей на осмислення власного досвіду у сфері художньої діяльності та покращить формування у них мистецько-творчої компетентності.

З метою забезпечення другої педагогічної умови – *укомплектування необхідними мистецькими засобами куточку образотворчості й споріднених з ним осередків* – до програми внесені наступні заходи: *Осередок образотворчості та суміжні осередки у віковій групі (міні-лекція для вихователів ЗДО) та Що має бути у дитини 5-6 років для художньої діяльності (групової бесіда з батьками вихованців), наповнення необхідними художніми матеріалами простору відповідних куточків (зокрема образотворчого) ЗДО та забезпечення необхідним мінімумом у сімейному середовищі. Для дітей*

розроблені план бесіди *Чим можна зайнятися у вільний час* і складено пам'ятку *Як варто себе поводити під час самостійного малювання та ліплення*.

Розглянемо детальніше означені заходи. Зокрема мета міні-лекції полягала у збагаченні знань вихователів та їх систематизації про предметне середовище та особливості його наповнення. Так, згідно плану, передбачені наступні питання для розгляду: сутність предметного середовища групи та його основні складові, особливості куточку образотворчості та його наповненість художніми засобами та матеріалами, самостійність дітей у художній діяльності, роль вихователя у керівництві самостійною мистецькою активністю дітей 5-6 років. У міні-лекції систематизовані вимоги до облаштування, змісту та особливостей розміщення матеріалів у означеному просторі групи та окреслено його зв'язок із суміжними елементами предметного середовища. Нами були використані при складанні змісту методичні рекомендації О. Терещенко, І. Ликової, О. Дронової та ін. фахівців мистецької дошкільної галузі.

Плануючи зміст групової бесіди *Що має бути у дитини 5-6 років для художньої діяльності* з батьками вихованців, ми скористалися рекомендаціями, наданими спеціалістами-практиками щодо необхідного переліку інвентарю та художніх засобів для дітей 5-6 років вдома. План групової бесіди містить наступні положення: образотворча діяльність та її організація у сімейному вихованні; спільна образотворча діяльність вдома з сином чи донькою; чим варто забезпечити дитину вдома для самостійних мистецьких дій. Мета бесіди полягає у налаштуванні батьків на сприяння художньому розвитку сина чи доньки, формування мистецько-творчої компетентності дітей 5-6 років у середовищі сімейного виховання.

Бесіда з дітьми *Чим можна зайнятися у вільний час* передбачала налаштування (формування у них готовності) дошкільників п'яти-шести років на самостійну художню діяльність у виділеному просторі групи. Зокрема планом бесіди передбачені такі моменти: навіщо існує місце для самостійних занять малюванням, ліпленням у груповій кімнаті; що тут знаходиться (інвентар, художні матеріали) і де вони розміщені; коли сюди варто

навідуватися; чим власне можна зайнятися: малювання, ліплення, аплікація. *Мета бесіди* полягала у підкресленні дітям їх самостійності у можливостях виконання художньої продуктивної діяльності у групі ЗДО.

Для кращого усвідомлення дітьми самостійного малювання та ліплення складено пам'ятку *Як варто себе поводити під час самостійного малювання та ліплення*. У ній наявні наступні пункти: *коли хочеться малювати чи ліпити самому – бажано піти до відведеного для цього місця; подумати, чим саме хочеш зайнятися, малюванням чи ліпленням, аплікацією чи конструюванням; вибери собі необхідні матеріали та самостійно працюй охайно; коли завершив працювати, склади все на місце; покажи вихователеві свій малюнок чи поробку, похвались своїм здобутком мамі чи татові вдома*. Зміст пам'ятки варто декілька раз обговорити з дітьми, для кращого усвідомлення ними всіх її пунктів.

З метою наповнення необхідними художніми матеріалами простору найбільш важливих куточків (насамперед, образотворчого) було складено перелік інвентарю та виражальних засобів (матеріалів), які на сьогодні є найбільш актуальними у галузі художнього виховання дітей 5-6 років. Означена сукупність засобів міститься у додатку. З огляду на теоретичний і емпіричний аналіз питання формування у п'яти-шестирічних дошкільників мистецько-творчої компетентності вони є найбільш затребуваними. (див. Додаток).

З метою забезпечення третьої педагогічної умови – *збагачення дитячого малювання нетрадиційними техніками зображення* – нами було сплановані заходи з дітьми 5-6 років, до яких віднесли вправи художнього змісту, вправи-ігри та заняття з використанням нетрадиційних технік. Так, були передбачені наступні вправи художнього змісту: *Як поводить себе ниточка у фарбі, Що може ватна паличка, Що сталося з плямою, Що може перо, Зобразимо веселку*. У першій вправі закладено елемент дослідницької діяльності, оскільки діти 5-6 років мають зрозуміти як саме можна створити малюнок за допомогою нитки і фарби (перша частина), натомість друга частина вправи полягає у пропозиції експериментатора щось намалювати та назвати малюнок. У другій

вправі *Що може ватна паличка* діти, насамперед, мають з'ясувати як саме можна малювати цим засобом (розтягування плями, відтиск, проведення ліній тощо), а потім дорослий має сформулювати завдання: що можна намалювати. Наступна вправа *Що сталося з плямою* передбачає аналогічні дії дитини, проте вони пов'язані з зубною щіткою (дослідницькі дії, а потім постановка завдання дорослим).

Наступна вправа *Що може перо* потребує графічної основи (пластина, на яку нанесено зображення). Діти мають зняти спеціальним пером нанесену фарбу й отримати певне предметне зображення. Остання вправа художнього змісту, *Зобразимо веселку* передбачає використання техніки, яка отримала назву робота по вологому. Оскільки вона знайома дітям, то цю вправу вони мають виконати повністю самостійно. У контексті виконання означених вправ діти мають з'ясувати для себе сутність створення зображень за допомогою неоднозначних технік: графічного зображення, плямування, лесування, ниткографії.

Вправи-ігри мають сприяти емоційному захопленню та позитивному ставленню дітей до художніх образів у ході створення робіт нетрадиційними способами. Зокрема у програмі наявні вправи, сутність яких передбачає: а) дії домальовування (нанесення на раніше заготовлені картки ліній, плям тощо); б) дослідницькі дії, що передбачають експериментування з кольорами; в) поєднання малювання з аплікацією, коли заготовлений образ мають або доповнити аплікативними елементами або засобами малювання (у першому випадку доповнюється малюнок, у другому – аплікація). Означені вправи мають усвідомлення дітьми способів поєднання різних засобів виразності (синергія) у цілісному зображенні.

Заняття з використанням нетрадиційних технік були запозичені у систему роботи з оптимізації процесу формування мистецько-творчої компетентності з доробку І. Ликової (завдання, які ставляться у цих заняттях були скореговані згідно мети нашого дослідження). Всього занять заплановано п'ять, і всі вони зорієнтовані на засвоєння дітьми п'яти-шести років одного незвичного способу

втілення художнього образу. Так, серед переліку знаходяться наступні заняття:

- а) Деревя навесні (для створення малюнку потрібно скористатися трубочкою);
- б) Глиняний Ляп (ліплення з елементами дослідницької діяльності);
- в) Зелений травень та в) Я малюю море (малювання з елементами експериментування);
- г) Весняне небо (малювання по вологому, розтягування кольору).

Плануючи заняття у програмі намагалися задіяти всі види образотворчої діяльності п'яти-шестирічних дітей.

Також були сплановані й заходи з батьками дошкільників. Зокрема до програми внесена групова консультація *Нетрадиційні та нестандартні техніки розвитку у дітей 5-6 років художньої творчості*, яку було скомпоновано на основі методичних матеріалів С. Кулачківської, М. Кривоніс, О. Дроботій. Тут систематизовано матеріал, з приводу використання незвичних прийомів і технік для розв'язання пізнавально-творчих завдань у малюванні.

Отже, всі заходи, внесені до системи роботи з оптимізації процесу формування мистецько-творчої компетентності дітей 5-6 років, співвіднесені з педагогічними умовами та зорієнтовані на досягнення мети означеної програми.

Таким чином, з метою підвищення ефективності процесу формування у дітей 5-6 років мистецько-творчої компетентності були виділені та обґрунтовані педагогічні умови, в основі яких закладені найбільш дієві на сьогодні підходи (компетентнісний, діяльнісний, особистісний). Так, *поєднання різних видів мистецтв у художньо-естетичному вихованні дітей 5-6 років; укомплектування необхідними мистецькими засобами куточку образотворчості й споріднених з ним осередків; збагачення дитячого малювання нетрадиційними техніками зображення* – педагогічні умови, які визначають оптимізацію мистецько-творчої компетентності у п'яти-шестирічних дітей. Означені педагогічні умови сприяли створенню програми, штучно насиченого мистецького середовища, в основу якої закладено уявлення про сутність мистецького досвіду дитини у віці 5-6 років. *Мета програми* – підвищення ефективності формування у п'яти-шестирічних дітей мистецько-

творчої компетентності у естетичному вихованні як одного з напрямів освітнього процесу. Система роботи передбачає взаємодію з трьома категоріями учасників: з вихователями, батьками вихованців старшої групи та дітьми 5-6 років. Дібрані й модифіковані прийоми та методи роботи розподілені у відповідності до педагогічних умов.

Висновки до розділу 2

З метою емпіричного дослідження особливостей становлення у дітей 5-6 років мистецько-творчої компетентності та виявленні рівнів її розвиненості у констатувальному експерименті скомпоновано цілісну методику, основу якої складала: Бесіда № 1 *Про мистецтво*, Бесіда № 2 *Що зображено на картині* (розглядання картини), Бесіда № 3 *Ставлення до твору мистецтва* (картини, малюнку), *Намалюй будь-що*, складання пазлів, спостереження, бесіда з дорослими, обстеження куточку образотворчості у старшій групі ЗДО.

Зафіксовано, що 20% дітей мають високі показники, 30% послуговуються середнім рівнем, натомість 50% властиві низькі показники мистецько-творчої компетентності. Загалом 80% досліджуваних мають ускладнення у становленні означеної здатності. У ході вивчення впливу на дану компетентність у сімейній і суспільній інституціях виховання з'ясовано, що дорослі в цілому небагато та недостатньо приділяють уваги у означеному напрямі, оскільки у них бракує системності у знаннях щодо оптимального використання малювання, ліплення, аплікації, художнього конструювання як складників художньо-естетичної діяльності та образотворчого мистецтва у освітньому процесі так, щоб це була єдина система творення мистецько-творчих вмінь.

Загалом провівши констатувальний експеримент, прийнято рішення щодо оптимізації формування у дітей 5-6 років мистецько-творчої компетенції шляхом проведення цілеспрямованої роботи з дошкільниками й дорослими у певному напрямі освітнього процесу.

Для підвищення ефективності процесу формування у дітей 5-6 років мистецько-творчої компетентності були виділені та обґрунтовані педагогічні умови, в основу яких закладені найбільш важливі підходи: компетентнісний, діяльнісний, особистісний. Зокрема зміст педагогічних умов у нашому дослідженні визначають наступні положення: *поєднання різних видів мистецтв у художньо-естетичному вихованні дітей 5-6 років; укомплектування необхідними мистецькими засобами куточку образотворчості й споріднених з*

ним осередків; збагачення дитячого малювання нетрадиційними техніками зображення. Означені педагогічні умови сприяли створенню програми (штучно насиченого мистецького середовища), в основу якої закладено уявлення про сутність мистецького досвіду дитини у віці 5-6 років.

Мета програми полягає у підвищенні ефективності формування у п'яти-шестирічних дітей мистецько-творчої компетентності у естетичному вихованні як одного з напрямів освітнього процесу. Система роботи передбачає взаємодію з трьома категоріями учасників: з вихователями, батьками вихованців старшої групи та дітьми 5-6 років. Дібрані й модифіковані прийоми та методи роботи розподілені у відповідності до педагогічних умов.

ВИСНОВКИ

Зважаючи на проведені дослідження проблеми формування у дітей 5-6 років мистецько-творчої компетентності як на теоретичному, так і практичному рівнях ми дійшли наступних висновків:

За першим завданням, з'ясовано, що естетичне виховання розуміють як важливу складову процесу розвитку особистості, спрямованого на формування естетичних почуттів, потреб, смаків особистості за умов її активної діяльності у всіх сферах життя, насамперед у мистецькій.

Мета естетичного виховання полягає у формуванні вищих почуттів, які відображають позитивне ставлення особистості до краси та довершеності у світі, як найбільш дієвих цінностей людського буття. Так, Г. Костюк, М. Ярмаченко, О. Бондарчук, Л. Бондарчук підкреслюють динамічність і цілеспрямованість, планованість і суб'єктність процесу, що виявляється у художній освіченості людини та її естетичній розвиненості.

Основна спрямованість естетичного виховання дітей 5-6 років полягає у формуванні мистецько-творчої компетенції – освіченості старших дошкільників у різних видах мистецтва, позитивному ставленні до художньої діяльності, прагненні долучитися до образотворчості, отримувати від споглядання мистецьких творів задоволення. Виявлено, що у віці п'яти-шести років спостерігається певна чутливість до формування цієї компетентності, що підкреслюється ознаками художньо-естетичного виховання, яке: а) ґрунтується на стрімкому сенсорному розвитку малят; б) зорієнтоване на готовність дітей 5-6 років до засвоєння художньо-естетичних переживань; в) органічно поєднано з іншими виховними напрямками, зокрема моральним, розумовим, трудовим і виконує інтегративну функцію; г) характеризується активністю у збагаченні художньо-естетичного досвіду малят, поповненні його знаннями та уявленнями; проявляється у продуктивній спрямованості художньо-творчої діяльності; д) передбачає активне використання засобів образотворчості.

За другим завданням, було відмічено, що Н. Ветлугіна, Т. Поніманська, І. Дичківська, І. Біла довели, що найбільш дієвим засобом художньої культури дітей 5-6 років є мистецтво та дитяча мистецька (образотворча) діяльність, які стимулюють художньо-естетичний розвиток дошкільнят та формують у них особистісну готовність до пізнання та перетворення світу на основі притаманних йому цінностей краси та гармонії.

Образотворча діяльність – це художня активність дітей, яка відрізняється за мистецькими діями та змістом і є спрямованою на досягнення творчого результату, що підкреслює її продуктивний характер. Так, педагогічний потенціал дитячої образотворчої діяльності забезпечується використанням педагогів цілого спектру продуктивних видів діяльності, а за вмілого використання методики, дозволяє враховувати суто індивідуальні уподобання, естетичні смаки дитини, її схильності до певного виду образотворчості, збагачувати її мистецький досвід, поєднувати різні методи та прийоми навчання, використовуючи різні освітні технології. Вміле оперування дітьми різними зображальними засобами сприятиме оволодінню ними різними художніми вміннями, розвиватиме їх мистецький потенціал у художній діяльності. Тому образотворча діяльність розглядається науковцями як найбільш дієвий художній засіб формування мистецько-творчої компетенції дітей 5-6 років.

За третім завданням, розроблено методику емпіричного дослідження, виявлено та схарактеризовано рівні розвиненості у дітей п'яти-шести років мистецько-творчої компетентності. Зафіксовано, що 20% дітей мають високі показники, 30% послуговуються середнім рівнем, натомість 50% властиві низькі показники мистецько-творчої компетентності. Загалом 80% досліджуваних мають ускладнення у становленні означеної здатності.

Так, *високий рівень* мистецько-творчої компетентності характеризуються тим, що діти розрізняють види мистецтва, на художніх матеріалах і засобах, знають варіанти їх заміни; здатні до аналізу художніх образів у живописних творах, розрізняють відтінки кольорів; мають можливості визначити місце, час

зображеної події, зрозуміти суть зображення; усвідомлюють, що твір живопису зумовлює виникнення різних емоцій; здатні оцінити мистецький твір і власний продукт діяльності; можуть самостійно втілити художній образ на малюнку; вдало дібрати кольорову гаму, передати настрій; художні образи обирають самостійно; завжди досягають бажаного результату, який має творчі ознаки.

Середній рівень мистецько-творчої компетентності характеризується тим, що діти розрізняють види мистецтва, знають художні матеріали та можуть варіювати зображальними засобами; здатні до аналізу художніх образів у творах живопису за невеликої допомоги дорослих; розрізняють відтінки кольорів; вміють з невеликою допомогою визначити місце та час зображеної події, розуміють його суть; цікавляться та захоплюються творами мистецтва, для більш диференційованої оцінки потребують допомоги; здатні оцінити мистецький твір і власні мистецькі продукти на основі поставленого їм запитання; можуть самостійно втілити художній образ, вдало дібрати кольорову гаму; художні образи обирають самостійно; досягають результату ознаками творчості.

Низький рівень мистецько-творчої компетентності передбачає, що діти розрізняють види мистецтва та художні матеріали; за невеликої допомоги можуть замінити зображальні засоби; здатні порівнювати між собою художні образи у живописних творах спільно з дорослим та визначити час і місце зображеної події, її суть; зрідка захоплюються мистецькими творами та художніми матеріалами, диференційовану оцінку творам надають лише разом з дорослим; оцінити мистецький твір і власний продукт художньої діяльності здатні лише на основі запитань дорослого; потребують допомоги у втіленні художнього образу на малюнку, проте можуть самостійно дібрати кольорову гаму; спільно з дорослим досягають бажаного результату.

Під час вивчення особливостей формування у дітей 5-6 років мистецько-творчої компетентності у сім'ях вихованців і в ЗДО виявили, що дорослі в цілому недостатньо приділяють уваги в означеному напрямі, оскільки у них бракує системності у знаннях щодо оптимального використання малювання,

ліплення, аплікації, художнього конструювання як складників художньо-естетичної діяльності та образотворчого мистецтва у освітньому процесі.

За четвертим завданням, було розроблено систему роботи з метою оптимізації формування у дітей п'яти-шести років мистецько-творчої компетентності. Означена система містить у собі педагогічні умови та методи впливу на образотворчу діяльність старших дошкільників. Так, педагогічними умовами обґрунтовано наступні положення: поєднання різних видів мистецтв у художньо-естетичному вихованні дітей 5-6 років; укомплектування необхідними мистецькими засобами куточку образотворчості й споріднених з ним осередків; збагачення дитячого малювання нетрадиційними техніками зображення. Відповідно програму вдосконалення розуміли як штучно насичене мистецьке середовище, що відображає сучасні уявлення про суть мистецького досвіду дитини у віці 5-6 років.

Мета програми полягає у підвищенні ефективності формування у п'яти-шестирічних дітей мистецько-творчої компетентності у естетичному вихованні як одного з напрямів освітнього процесу. При цьому програмою передбачена взаємодія з трьома категоріями учасників: з вихователями, батьками вихованців старшої групи та дітьми 5-6 років. Всі педагогічні методи та форми, внесені до системи роботи з оптимізації процесу формування мистецько-творчої компетентності дітей 5-6 років, розподілені відповідно до педагогічних умов та зорієнтовані на досягнення поставленої мети. Зокрема передбачені групові консультації з батьками та вихователями, проведення з дітьми бесід на тематику мистецтва, вправлення у різних техніках, наповнення необхідними художніми матеріалами та засобами мистецького осередку.

Перспективи дослідження полягають у емпіричній перевірці педагогічних умов на основі реалізації програми вдосконалення формування мистецько-творчої компетентності дітей 5-6 років в умовах ЗДО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. *Дошкільне виховання*. 2021. (Спецвипуск). 37 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості. У 2 кн. Кн. 1. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. К.: Либідь, 2003. 278 с.
3. Бех І. Зайцева Л. Курс на діяльнісно-компетентнісний підхід. *Дошкільне виховання*. 2013. № 1. С. 2-5.
4. Бех І.Д. Психологічний супровід особистісно-орієнтованого виховання. *Початкова школа*. 2003. № 3. С.1-6.
5. Біла І. М. Краса є істина, а істина – краса: особливості естетичного виховання у Японії. *Обдарована дитина*. 2007. № 3. С. 45 - 49.
6. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». 2-е вид. Тернопіль: Мандрівець, 2022. 216 с.
7. Богуш А. Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах: підручник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. 304 с.
8. Бондарчук Е. И., Бондарчук Л. И. Основы педагогики и психологии: Курс лекций. 2-е изд. К.: МАУП, 2002. 168 с.
9. Велика українська енциклопедія. Тематичний словник гасел з напрямку «Філософські науки» (філософія, логіка, етика, естетика) / Укладачі: Арістова А. В., Шліхта І. В.; за загальною ред. проф. Киридон А. М. К.: Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2019. 256 с.
10. Воспитание детей дошкольного возраста/ Под ред. Проколиенко Л.Н. К.: Рад. шк.,1990. 368 с.
11. Гавриш Н. Художнє слово і дитяче мовлення. К, 2005. 128 с.
12. Галян І. А. Психодіагностика: підр. К.: Академвидав, 2007. 463 с.
13. Д жола Д. М. Щербо А. Б. Теорія і методика естетичного виховання школярів. К., 1998. 390 с.

- 14.Дронова О. О. Види і жанри образотворчого мистецтва як джерело змісту образотворчої діяльності дошкільнят. *Образотворче мистецтво з методикою викладання у дошкільному навчальному закладі: підр. /* За заг. ред. Г. В. Сухорукової. К.: «Слово». с. 21-99.
- 15.Калініна Л. Естетичне виховання молодших школярів як соціально-педагогічна проблема. *Рідна школа. 2006. № 3. С. 24 - 26.*
- 16.Кириченко М. А. Кириченко І. М. Основи образотворчої грамоти: навч. посіб. К.: Вища школа, 2002. 190 с.
- 17.Коваль О. Тематичний словник-довідник з психології та педагогіки. Вид. 2-ге. Тернопіль: ТНЕУ, 2013. 138 с.
- 18.Комарова Т. С, Образотворча діяльність у дитячому садку: Програма та метод. реком. Х.: Ранок, 2007. 176 с.
- 19.Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і розвиток особистості / За ред. Л. Н. Проколієнко. К. Вища школа, 1988. 608 с.
- 20.Котляр В. П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей: навч. посібн. К.: Кондор, 2006. 200 с.
- 21.Кривоніс М. Л., Дроботій О. Л. Образотворча діяльність. Старший вік. Х.: Ранок, 2017. 208 с.
- 22.Кузин В. С. Психология Учебник / Под ред. Б. Ф. Ломова. М.: Высшая школа, 1982. 256 с.
- 23.Кузьменко Г. В. Теоретичні основи ціннісного ставлення до образотворчого мистецтва. *Поліхудожнє виховання учнів загальноосвітньої школи в процесі впровадження інтегрованих курсів: матер. Міжнарод. шк. метод. досвіду /* Л. М. Масол, Л. В. Школяр та ін.; за заг. ред. А. М. Старєвої. Миколаїв: ОППО, 2012. С. 104 - 110.
- 24.Ликова І. О. Програма художнього виховання , навчання й розвитку дітей 2-6 років «Кольорові долоньки». Х.: Веста: Вид-во Ранок, 2007. 128 с.
- 25.Лозниця В. С. Психологія і педагогіка: основні положення: Навч. посібн. К.: ЕксОб, 2006. 304 с.

- 26.Малиніна І. О., Чен Н. В., Голубєв В. В. Образотворче мистецтво: навч. посібн. Харків: Скорпіон, 2003. 62 с.
- 27.Николаева Е. И. Психология детского творчества. СПб.: Питер, 2010. 240с.
- 28.Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: підручник. /За заг. ред. Г.В. Сухорукової. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. С. 21-100.
- 29.Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва у дошкільному навчальному закладі: підр. / За заг. ред. Г. В. Сухорукової. К.: Слово, 2008. 376 с.
- 30.Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія. К.: Академвидав, 2008. 432 с.
- 31.Пагута Т. І. Естетичне виховання як психолого-педагогічна проблема. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2011. № 5 (46). С. 105 - 116.
- 32.Пахальчук Н. Місточок до прекрасного. *Дошкільне виховання*. 2011. № 5. С. 21 - 22.
- 33.Педагогічний словник / За ред. М. Ярмаченко. К.: Педагогічна думка, 2001. 514 с.
- 34.Педагогічна психологія: навч. посібн. / за ред. О. П. Щотки. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2010. 251 с.
- 35.Пісоцька Л. М., Пісоцький О. П. Лекції з педагогіки дошкільної. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. 209 с.
- 36.Пісоцька Л. М. Особливості формування художньої творчості дітей 4-5 років засобами малювання в умовах ЗДО. Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. В. В. Бурназової. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2022. № 2. С. 72 - 80.
- 37.Пісоцький О. П., Пісоцька Л. М. Знання про продуктивні види діяльності дошкільників у структурі професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти. *Наукові записки. Серія: Психолого-педагогічні науки*

- (НДУ ім. Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф Є. І. Коваленко. Ніжин: НДУ ім.М. Гоголя, 2016. №3. С. 103 - 107.
- 38.Пісоцький О. П., Пісоцька Л. М. Лекції з психології дитячої творчості: навч. метод. посіб. Н.: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 247 с.
- 39.Пісоцький О. П., Пісоцька Л. М. Основи образотворчого мистецтва та образотворча діяльність у дошкільному віці : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 163 с.
- 40.Пісоцький О. П., Пісоцька Л. М. Освітнє середовище закладу дошкільної освіти: навч. посіб. для студентів спеціальності «Дошкільна освіта». Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 114 с.
- 41.Половіна О. Дитина у світі мистецтва. *Дошкільне виховання*. 2021. №2. С. 3- 8.
- 42.Половіна О. Мистецька освіта дошкільників: не відтворювати, а творити. *Вихователь – методист дошкільного закладу*. 2019.№1. С.15-18.
- 43.Половіна О. Мистецька освіта сьогодні: синтез підходів. *Дошкільне виховання*. 2019. №12. С. 3-8.
- 44.Половіна О. Мистецька освіта дошкільнят: свобода, творчість, інтеграція. *Дошкільне виховання*. 2019. № 5. С. 3
- 45.Половіна О. Педагогічний супровід образотворчої діяльності дітей: розширюємо можливості, збагачуємо досвід. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2016. № 9. С. 45 - 50.
- 46.Половіна О. Як побачити красу, або ознайомлюємо дітей зі світом мистецтва. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2021. № 4. С. 4 - 9.
- 47.Половіна О., Андронova Т. Артосвіта дошкільників – емоції +творчість. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2020. № 6. С. 40 - 50.
- 48.Поніманська Т.І, Дичківська І.М. Дошкільна педагогіка. Практикум. К.: Слово. 2004. 352с.
- 49.Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Підр. 2-е вид. К.: Академвидав, 2013. 464 с.

- 50.Поніманська Т. І., Дичківська І. М. Дошкільна педагогіка: практикум: Навч. посібн. К.: Видавничий Дім: Слово, 2004. 352 с.
- 51.Психологічна енциклопедія / Упор. О. Степанов. К.: Академвидав, 2006. 424 с.
- 52.Савчин М. В. Вікова психологія: Навч. пос. К.: Академвидав, 2005. 360 с.
- 53.Словник з естетики / О. П. Петрушенко. Львів: Магнолія, 2009. 353 с.
- 54.Словник найбільш уживаних термінів з філософії, логіки, етики, естетики та релігієзнавства / В. І. Павлов, В. О. Лебедєв. Харків: УкрДУЗТ, 2019. 162 с.
- 55.Сотська Г., Шмельова Т. Словник мистецьких термінів. Херсон: Видавництво «Стар», 2016. 52 с.
- 56.Співак Н. В. Уява. *Загальна психологія: підручник* / О. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук та ін. п.: Либідь 2005. с. 204-218.
- 57.Сучасне заняття у дошкільному закладі / Під ред. Н. Гавриш. Луганськ: Альма-матер, 2007. 496 с.
- 58.Творчий розвиток засобами мистецтва виховання: навч-метод. посібник / за ред. Н.Г. Ничкало. –Чернівці : Зелена Буковина, 2011. 280 с.
- 59.Терещенко О. Інтеграція мистецької діяльності. Дошкільне виховання. 2008. №8. С. 11 - 13.
- 60.Терещенко О. П. Розвиток творчості дошкільника в образотворчій діяльності: навч-метод. посібн. К.: Світич, 2009. 112 с.
- 61.Титаренко Т. Малюнки – зображувальна форма дитячої гри. Основи гри. Основи психології: підручн. 6-с. вид. / За заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця, К.: Либідь, 2006. с. 221-223
- 62.Туρινіна О. Л. Психологія творчості: навч. посібн. К.: МАУП, 2007. 160 с.
- 63.Чен Н. В. Художньо-естетичний розвиток старших дошкільників. Образотворча діяльність: посібн. Х.: Вид. група Основа, 2012. 95 с.
- 64.Шелестова Л. Навчаємо дитину бачити світ у картинах художників. *Вихователь-методист дошкільного закладу. 2021. № 4. С. 10 - 14.*
- 65.Шульга Л. Нетрадиційні техніки у малюванні зими. *Дошкільне виховання. 2009. № 12. С. 16 - 17.*

- 66.Шульга Л. Упровадження технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького ДПУ ім. І. Франка*. 2019. Т. 3. № 23. С. 183 -193.
- 67.Янцур Л. А. Види образотворчої діяльності та їх взаємозв'язок. *Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі / За заг. ред. Г. В. Сухорукової*. с. 149-165.
- 68.Гавриш Н. Інтегровані заняття у дитячому садку. К., 2013. 128 с.
- 69.Кузьмінський А. І. Педагогіка. К.: Знання.2007. 447 с.
- 70.Піроженко Т. О. Особистість дошкільника: перспективи розвитку. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 136 с.
- 71.Савчук О. Формування навичок самостійності в музично-творчій діяльності. *Обрії*. 2009. № 2. С.28 - 33.
- 72.Шевчук А. Мистецька освіта дітей: традиції та інновації в оновленому БКДО. *Дошкільне виховання*. 2021. № 4. С. 20 - 23.

ДОДАТКИ

Додаток А

Бесіда № 1 *Про мистецтво*

1. Як розповісти казку без слів
2. Які матеріали можна використати для малювання
3. Який матеріал можна замінити на інший так, щоб на малюнку цього ніхто не помітив
4. Коли б не було фарб, чим можна ще малювати
5. Що могло статися перед тим, коли художник почав малювати картину

Додаток Б

Бесіда № 2. *Що зображено на картині* (розглядання картини)

1. Хто (що) зображено на картині
2. Хто що робить або що відбувається
3. Якого кольору найбільше
4. Яка форма переважає
5. На кого схожий той чи інший персонаж
6. У який час відбувається дія на картині
7. За якими ознаками розуміємо: що відбувається на картині

Додаток В

Бесіда № 3. *Ставлення до твору мистецтва* (картини, малюнку)

1. Що сподобалося / не сподобалося на картині
2. Чому сподобалося / не сподобалося
3. Що здивувало на картині
4. Що розсмішило / засмутило на картині
5. Який настрій у тебе викликає ця картина. Чому, поясни

Додаток Г

**Програма спостереження за старшими дошкільниками у процесі
зображувальної діяльності**

Об'єкт: мистецько-творча компетентність старших дошкільників

Метою даної програми є спостереження за зображувальною діяльністю дітей старшого дошкільного віку як засіб розвитку мистецько-творчої компетентності

Завдання: визначити показники мистецько-творчої компетентності, які діти проявили під час заняття та визначити вид зображувальної діяльності дітей; відмітити, що дітям вдалося, а що ні; визначити причини невдач та зробити загальний висновок по конкретному виду зображувальної діяльності.

Протокол спостереження

Дата _____ ЗДО

Вихователь _____ Група

Тема заняття

Завдання заняття

Мета спостереження

Хід заняття

Показники мист.- творч. компетенції ст.дошк.	Наявність даних показників (+, -, ±)	Вид зображувальної діяльності	Що вдалося дітям	Що не вдалося дітям	Причини невдач дітей	Висновки
Сприймають мистецький твір з позиції краси						
Виявляють себе емоційно сприйнятливим та естетично чуйним цінителем та виконавцем						
Володіють комунікативними навичками спілкування з приводу змісту і краси твору, його засобів						

Наслідують мистецькі зразки						
Систематизують та деталізують зміст зображувальної діяльності						
Координують рух руки відповідно з характером створюваного образу						
Самостійно визначають задум і зберігають його протягом всієї роботи						
Розрізняють реальний світ та світ фантазії у витворах мистецтва						
Інтегрують в творчих завданнях власні інтереси, уподобання, цінності						
Мають навички рефлексії стосовно власного мистецького досвіду						
Виявляють художню активність як складову особистісної культури						

Додаток Г

Фрагмент Картини І. Шишкіна «Зима в лісі»